

REPORTS DE LA RECERCA A CATALUNYA
Filologia catalana (1990-1995)

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

REPORTS DE LA RECERCA A CATALUNYA
Filologia catalana (1990-1995)

Report elaborat per Joan Martí i Castell,
membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans,
amb la col·laboració de Josep Moran, August Rafanell,
Ramon Sistac i Jordi Cornellà

BARCELONA, 2000

Martí i Castell, Joan

Reports de la recerca a Catalunya. Filologia catalana (1990-1995)

ISBN 84-7283-517-0

I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol

1. Filologia catalana — Investigació — Catalunya

804.99:001.891(467.1)

Aquest treball ha comptat amb el suport de la
Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT)
de la Generalitat de Catalunya

© 2000, Institut d'Estudis Catalans

Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: juny de 2000
Tiratge: 1.500 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL
Carrer del Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-517-0
Dipòsit Legal: B. 29474-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Sumari

Pròleg	9
Epíleg introductori	11
1. DIALECTOLOGIA	17
1.1. Delimitació i context científic	17
1.1.1. Presentació general	17
1.1.2. La variació	18
1.1.3. La dialectologia i la geolingüística	19
1.1.4. Disciplines afins	19
1.2. Els antecedents	20
1.2.1. Evolució històrica	20
1.2.2. La dialectologia a Catalunya	20
1.3. L'estat actual. Els diversos àmbits de treball	21
1.3.1. La dialectologia a les universitats catalanes	21
1.4. Valoració de la recerca universitària	28
1.4.1. Aspectes quantitius	28
1.4.2. Aspectes qualitius	28
1.4.3. Dificultats d'acotació	29
1.4.4. Evolució	29
1.4.5. Línies principals	30
1.4.6. La interdisciplinarietat	30
1.5. Previsions de futur	30
1.5.1. Els dèficits	30
1.5.2. Els recursos	32
1.6. Consideracions finals	34
1.6.1. Estatus de la dialectologia en el context científic	34
1.6.2. Elements que els investigadors han de corregir o implantar	34
1.6.3. Elements que l'Administració ha de corregir o implantar	35
1.6.4. Actitud de la comunitat científica davant la societat	35
1.6.5. Actitud de la societat davant la comunitat científica	35
2. HISTÒRIA DE LA LLENGUA	37
2.1. Definició i límits de la matèria	37
2.1.1. Introducció: reconstruir la història d'una llengua	37
2.1.2. Definició i espai disciplinari	37
2.1.3. La història de la llengua a l'àmbit català i a l'àmbit internacional	38
2.2. Antecedents	39
2.2.1. Precedents de la història de la llengua catalana: les recerques d'història cultural	39
2.2.2. La sociolingüística	39

2.3.	L'assignatura d'història de la llengua a la universitat	40
2.3.1.	Els primers intents de sistematització de la història del català i el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana	40
2.3.2.	La conversió en assignatura de la història de la llengua catalana	40
2.3.3.	Els problemes de l'assignatura: les disciplines adjacents	40
2.4.	La recerca	41
2.4.1.	La investigació i el personal docent	41
2.4.2.	La Secció Francesc Eiximenis de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC): un centre de referència en història de la llengua	42
2.4.3.	Les línies d'investigació i els congressos	43
2.5.	Les publicacions. Revistes i col·leccions de llibres	44
2.6.	Dades sobre la recerca	45
2.7.	Les perspectives de futur	48
2.7.1.	Aspectes que cal consolidar	48
2.7.2.	Les tasques prioritàries	48
2.7.3.	La necessitat de finançament	49
2.8.	Utilitat de la història de la llengua	49
3.	GRAMÀTICA HISTÒRICA, LEXICOGRAFIA HISTÒRICA, ONOMÀSTICA	51
3.1.	Delimitació, context científic i antecedents	51
3.2.	Recurs a la filologia, l'onomàstica, la dialectologia, la lingüística comparada	52
3.2.1.	Recurs a la filologia	52
3.2.2.	L'onomàstica	52
3.2.3.	La dialectologia	53
3.2.4.	La lingüística comparada	53
3.3.	Lexicografia històrica	53
3.4.	L'estat actual de la qüestió en la recerca de gramàtica històrica	54
3.5.	Producció en el període 1990-1995	55
3.6.	Valoració de la recerca universitària	57
3.7.	Valoració relativa de quantitat i qualitat	58
3.8.	Línies principals de recerca	59
3.9.	Grups de recerca en departaments universitaris	59
3.10.	Buits i dèficits	59
3.11.	Grau d'interdisciplinarietat	60
3.12.	Grau de compromís de les universitats i de la recerca	61
3.13.	Recomanacions	61
4.	ONOMÀSTICA	63
4.1.	Estat de la qüestió	63
4.1.1.	Societat d'Onomàstica	63
4.1.2.	Institut d'Estudis Catalans	65
4.2.	<i>Onomasticon Cataloniae</i>	66
4.3.	El projecte PatRom	66
4.4.	Producció en el període 1990-1995	66

4.5.	Valoració relativa de quantitat i qualitat	68
4.6.	Línies principals de recerca	68
4.7.	Grups de recerca en departaments universitaris	68
4.8.	Buits i dèficits	68
4.9.	Grau d'interdisciplinarietat	69
4.10.	Grau de compromís de les universitats i de la recerca	69
4.11.	Recomanacions	69

L'Institut d'Estudis Catalans, en compliment de les funcions derivades de la condició d'institució que té per objectiu l'alta investigació científica, que li donen els seus Estatuts, duu a terme diverses activitats en els àmbits d'assessorament, coordinació, promoció, realització i difusió de la recerca. Els poders públics tenen la responsabilitat última en el procés de planificació de la recerca, però la natura d'aquesta activitat i els coneixements especialitzats que implica, fan essencial l'existència d'un alt assessorament que tingui independència de criteri i autoritat científica en cadascun dels àmbits on la recerca es realitza.

L'Institut d'Estudis Catalans, per la seva tradició, estructura i composició, pot contribuir a exercir aquesta funció. De fet, el Decret 195/1991, del 16 de setembre, de la Generalitat de Catalunya, relatiu a la coordinació de la recerca i a la reorganització de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), ha donat un primer pas en aquesta direcció en reconèixer a l'IEC un paper d'assessorament regular d'aquest organisme, i les directrius bàsiques del Pla de Recerca de Catalunya 1993-1996 van preveure ja la incorporació de membres de l'IEC en la Comissió d'Assessorament i Seguiment del Pla. D'altra banda, l'IEC té una llarga tradició en l'emissió d'informes i dictàmens i en l'elaboració d'estudis prospectius.

En aquest context, a la tardor de 1995 el Consell Permanent de l'Institut acordà endegar el projecte d'elaboració d'un estudi sobre l'estat de la recerca a Catalunya, en relació amb la comunitat científica internacional, a base d'una sèrie d'informes periòdics sobre cada una de les àrees en què es pot dividir l'activitat científica. El projecte, denominat *Reports de la recerca a Catalunya*, s'inicià el desembre de 1995 dividint els treballs en àrees temàtiques fonamentades en els àmbits i sotsàmbits de la CIRIT. Cada informe ha de proporcionar informació global sobre l'estat de la recerca a Catalunya en l'àrea corresponent, i ha d'aportar reflexions sobre els objectius generals de la recerca, l'evolució, les tendències, la situació actual i una anàlisi prospectiva. Ha d'incloure també dades globals de finançament i d'índexs de productivitat del sistema de recerca català.

L'elaboració de l'informe és confiada a una persona de prestigi que actua de director i que rep l'ajuda d'un grup de col·laboradors experts en l'àrea.

Fins ara s'han elaborat els informes en les àrees següents: biologia cel·lular, molecular i bioquímica, economia, física, medicina, tecnologies de la informació i de les comunicacions, les ciències socials: antropologia, ciència política, comunicació i sociologia, la lingüística i les ciències del llenguatge, geologia, matemàtiques, història, geografia i demografia, biologia d'organismes i sistemes, pedagogia, enginyeria industrial, enginyeries agrònòmiques, forestals i alimentàries, art, dret, enginyeria civil i enginyeria de la construcció, química i filologia catalana. Finalitzats tots els reports es preveu una publicació conjunta de tots els informes temàtics, que pot recollir aportacions complementàries.

Els *Reports de la recerca a Catalunya* es realitzen amb el suport i la col·laboració de la CIRIT i de la Secretaria d'Estat d'Universitats, Investigació i Desenvolupament del Ministeri d'Educació i Cultura. S'ha comptat també amb la col·laboració dels vicerektorats de Recerca de les universitats catalanes, de l'Oficina de la Gestió de Recerca i Convenis de la Universitat de Barcelona i de la Direcció General d'Investigació i Desenvolupament de la Comissió Interministerial de Ciència i Tecnologia, les quals han subministrat algunes de les dades utilitzades en l'elaboració dels informes. Agraïm a totes aquestes institucions la seva col·laboració.

Epíleg introductori

Aquesta és una introducció atípica respecte a les que contenen els altres *Reports* fins ara publicats; per això en diem *epíleg introductori*. Hi pretenem fer unes reflexions a l'entorn de la valoració social de la investigació en la lingüística diacrònica i en dialectologia, que hem pensat que no havíem d'esquivar, perquè és en aquesta apreciació on rau en definitiva els principals trets que la caracteritzen. Estem convençuts que el bandejament que arreu pateixen les anomenades *ciències humanes* no podrà resistir-se gaire temps a la necessitat de recuperar-les dignament. Celebraríem que Catalunya liderés aquesta revolució científica i que no hagués d'anar a remolc de l'exemple d'altres països.

Més que introduir el report, fem tot el contrari: cloure'l; perquè hi presentem la síntesi del que és essencial en l'estat de la recerca i els suggeriments i els flancs dèbils que ens han semblat més pertinents. Hem cregut més eficaç haver-hi fet això que no pas avançar-hi plantejaments que el lector trobarà expressats de manera prou concisa que n'estalvia un preàmbul.

* * *

Vivim una especial i preocupant situació paradoxal: a l'avenç molt considerable de la ciència, la tecnologia, l'art, no se n'hi correspon un de proporcional que assegurí un món veritablement lliure, democràtic, solidari. La qual cosa significa inequívocament que malbaratem els guanys de la intel·ligència, que no ens en sabem aprofitar prou.

En qualsevol societat, la planificació de la política de la investigació ha de voler i saber discriminar, prioritzar, però sempre a partir de l'objectiu final de la millora col·lectiva i individual de les persones. Díficil responsabilitat de les administracions, perquè no és fàcil no deixar-se endur acríticament pels interessos dominants; no gensmenys, el capteniment adequat científicotecnològic i artístic és justament de mirar d'esmenar, de canviar, de transformar la realitat en allò que ho reclamem.

Una llarga experiència històrica rica en situacions i en matisos ens fa conscients de fins a quin punt és primordial saber sobre nosaltres mateixos. Contradictòriament, hom tendeix a refusar els esforços esmerçats en tot el que no porti resultats immediats i tangibles, materials. Heus ací la gran antítesi que, d'una banda, ens fa parlar contínuament de la necessitat d'incentivar les ciències humanes, però que, de l'altra banda, ens les fa menystenir per poc útils, per poc rendibles.

Si parem l'atenció concretament en el nostre país, el fenomen s'agreuja. La nació catalana ha posat al capdavant de la definició de la seva identitat la llengua i la cultura. Ho ha fet i ho fa amb gran èmfasi. Tanmateix, en l'àmbit de la investigació ni l'una ni l'altra no mereixen ni de bon tros el mirament, la protecció que es proclamen des dels poders públics. L'interès és perillosament minvant quan es tracta de la recerca en el que tradicionalment es coneix per *filologia*. Si la sociolingüística o la lingüística denominada *teòrica* desperten una relativa consideració, la gramàtica històrica i la lexicografia històrica, la història de la llengua, la dialectologia o l'onomàstica han estat seriosament marginades; com si ni formessin part de les ciències del llenguatge; com si en totes i en cadascuna d'aquestes disciplines no calgués ni el rigor ni l'elaboració d'un cos teòretic que les sustenti.

Conèixer-se en tant que individus i en tant que poble és una condició primera per a un desenvolupament adequat. La història social, econòmica, política, cultural, ha d'ésser convenientment investigada en extensió i en profunditat. La història lingüística, també. Però, incomprendiblement, la competitivitat de què tant es parla no es planteja en aquests espais. Els esforços (els recursos) van molt majoritàriament cap a altres direccions. No s'hauria d'oblidar mai que la recerca en qualsevol terreny no té sentit si no recolza en un marc compacte que s'entén pregona-ment, al qual serveix i s'adreça més directament i des del qual es projecta universalment.

Els investigadors en filologia (que són molts i altament qualificats) no es poden resignar a ésser valorats únicament com a subsidiaris. És penosament fatigós haver d'estar demostrant contínuament l'evidència: la gran envergadura de la consciència de la història lingüística d'un territori; molt més si (com és el nostre cas) aquest ha viscut secularment, i viu encara, en la situació de subordinació, de minorització, contra la qual la societat civil ha sabut oferir afanys i lluites exemplars. Catalunya ha tingut i té en la llengua pròpia l'eix vertebrador, el símbol referencial per excel·lència.

El cert és que entre l'Administració i les ciències del llenguatge, especialment les diacròniques, hi ha un divorci incoherent, i és la primera qui s'ha separat de les segones.

No hem volgut estalviar aquestes reflexions, que haurien pogut allargar-se molt més, abans d'entrar concretament en el *Report de la recerca a Catalunya. Filologia catalana (1990-1995)*; al capdavant, les conclusions i les recomanacions a què ens duu són simples i gens sorprenents per prèviament conegudes, i se centren precisament en la reivindicació prop dels responsables de la política d'investigació d'un tracte per a la filologia catalana, si més no, igualitari respecte al que es dispensa a les altres àrees.

* * *

Sota el títol de *Report de la recerca a Catalunya. Filologia catalana (1990-1995)* incloem la dialectologia, la història de la llengua, la gramàtica i la lexicografia històriques, i l'onomàstica. Aquesta agrupació és del tot convencional. *Filologia* és un concepte no ben delimitat, que varia de contingut des del seu naixement fins als nostres dies, especialment a partir de l'aparició de l'interès no exclusiu pel nivell escrit de les llengües i de la convicció que l'oralitat i la varietat en són els aspectes que més substancialment les determinen. Fent abstracció ara de la literatura, avui és més exacte parlar genèricament de *ciències del llenguatge*, on han de tenir cabuda sense cap mena de discriminació totes les investigacions sobre el fet lingüístic. Prejudicis obsolets però persistents que separen irreconciliablement la sincronia i la diacronia contribueixen a una certa confusió que deixa expressament la filologia ancorada en el passat, en una tradició en què predomina el gust per una erudició que avui es vol fer passar com a científicament prescindible.

Cadascuna de les disciplines de què tractem es presenta amb un acotament dels camps respectius i un marc històric que n'explica succintament l'evolució; tres són les raons que ens han impulsat a fer-ho: primerament, perquè, fora dels cercles dels especialistes, no és habitual que hom en conegui exactament l'abast. Segonament, perquè la dialectologia, la gramàtica històrica i la història de la llengua són especialment difuses quant als continguts, no solament per llur interdisciplinarietat implícita amb matèries d'àmbits distints (història general, antropologia, geografia, etc.), sinó també per llur estreta connexió amb altres ciències del llenguatge, particularment la sociolingüística; la lexicografia històrica i, sobretot, l'onomàstica tenen uns límits més nítids.

Tercerament, perquè, tractant-se d'un primer report, hem considerat que era aclaridor situar científicament les disciplines i explicar-ne la progressió al llarg del temps.

Des del punt de vista metodològic, malgrat que hem pretès una homogeneïtat quant a la consideració de les qüestions principals i quant a l'aportació d'informació en cada matèria, els nostres intents no han estat tan reeixits com volíem. Les causes són fonamentalment la diversa capacitat de fornir documentació de les fonts universitàries consultades i el caràcter dispers a què suara ens hem referit: molts treballs de recerca incorporen sovint aportacions que podrien atribuir-se a més d'una disciplina.

* * *

Aquest report ha estat una oportunitat més per fer-nos una imatge de quin és l'estat actual de la investigació en lingüística diacrònica i en dialectologia dins el conjunt de l'activitat de recerca i per mirar d'identificar quines són les mesures que s'haurien d'adoptar en un futur immediat. Som conscients que no ha pogut ésser ni exhaustiu ni prou ben travat perquè la realitat hi sigui reflectida de manera del tot completa i fidel. Esperem que hi haurà altres ocasions en què això serà possible. Tanmateix, ha estat suficient per treure'n les conclusions fonamentals, entre les quals ressaltem:

a) En la lingüística històrica i la dialectologia hi ha un predomini de voluntarisme dels investigadors cada cop més difícil de suportar en si mateix i pels greuges comparatius en la distribució dels pocs recursos materials i humans que es destinen a la recerca.

b) Ni l'Administració ni les universitats no aposten per la investigació en aquests camps; hi és hegemònica l'obsessió per la tecnologia i les ciències qualificades d'*experimentals*. Per la qual cosa, tampoc no s'hi interessa ni s'hi implica la societat en el seu conjunt ni la iniciativa privada en particular.

c) Algunes branques, com la dialectologia i sobretot l'onomàstica, tenen força recerca vinculada a institucions no universitàries difícilment homologables, de manera que no sempre podem comptar llur producció dins l'activitat investigadora.

d) L'onomàstica simplement no existeix a les universitats de Catalunya; per tant, és amenaçada de desaparició en la investigació científica.

e) Les altres disciplines tenen caràcter troncal i obligatori en els plans d'estudi de filologia catalana, però amb una atribució insuficient i amb una distribució poc racional del nombre de crèdits, i amb una força docent minsa i dèficits importants quant a personal investigador.

f) En el període estudiat, cap de les matèries no ha disposat d'un sol programa de doctorat específic.

g) Hom detecta una greu manca de planificació en la investigació en dialectologia i en lingüística diacrònica. Depèn substancialment de les iniciatives individuals dels professors; la qual cosa és un obstacle remarcable per a la formació i la consolidació de grups de recerca de qualitat, per incentivar la imprescindible interdisciplinarietat amb altres ciències del llenguatge i altres àmbits no lingüístics, i, en un sentit diferent, per aconseguir més fàcilment finançament per a projectes en equip.

h) No hi ha cap revista especialitzada en cap de les matèries de què ens ocupem que permeti no solament la projecció dels resultats d'investigació sinó també avaluar-ne l'impacte en el medi científic i el contrast amb la tasca homòloga de totes les universitats del món. És inevitable recórrer al mecenatge (s'ha de dir que tan encomiable com limitat en els propis recursos) d'algunes po-

ques iniciatives editorials: de revistes com *Els Marges*, *Llengua & Literatura* i *Randa*, si ens limitem al Principat; i de manera molt especial de l'esforç inestimable de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, autèntic «refugi», cenacle científic dels qui treballen en el camp de la filologia catalana. I de l'Institut d'Estudis Catalans, amb el notable creixement de la seva activitat en els darrers anys. La majoria de països d'Europa i dels Estats Units d'Amèrica dediquen incomparablement molta més atenció i, doncs, molts més recursos a aquestes disciplines.

i) Les noves universitats catalanes «perifèriques» tendeixen responsablement a una especialització que afavoreix la qualitat de la investigació i l'optimització dels recursos humans i materials.

j) Els plans de R+D nacionals, estatals i internacionals no inclouen la lingüística històrica ni la dialectologia.

k) Encara que totes les disciplines pateixen de la discriminació negativa de què són objecte les ciències humanes, la gramàtica i la lexicografia històriques i l'onomàstica són particularment desateses per les administracions.

* * *

Hem deixat expressament per al final l'autocrítica saludable, la referència a actituds inconvenients dels investigadors, que no faciliten la solució dels principals problemes que destaquem en el report. És just de reconèixer, però, que la marginació aboca sovint a posicions no desitjables dels qui la pateixen i que n'és, doncs, l'última responsable. En subratllem les següents:

a) No és estrany de detectar un cert victimisme que empeny més a les lamentacions que no pas a la reacció per cercar vies de sortida; hi ha una tendència al tancament en la solidaritat compartida davant la consciència de no ésser tractat com caldria per l'Administració ni per la societat en general.

b) No s'ha interioritzat la cultura del reciclatge ni de l'adequació de la tasca investigadora a les necessitats reals. Posar-se al dia per aprofitar-se al màxim dels avenços científicotecnològics i per revisar i modificar, si cal, els objectius i els mètodes de la recerca en lingüística diacrònica i en dialectologia, no és encara una disposició generalitzada.

c) Tot i que no és cosa gens fàcil de fer entusiasmar en allò que és l'objecte de la dialectologia i la lingüística diacrònica, no es mira prou o amb encert suficient de saber convèncer que la recerca en ciències humanes és realment indispensable i primordial per al desenvolupament equilibrat, sostenible, de qualsevol societat.

d) Hi ha un distanciament respecte a les administracions europea, estatal i nacional provocat per la fatiga i per la frustració de no veure acollits com seria just els projectes d'investigació. Més d'un investigador desconeix quins són els organismes que ofereixen ajuts i quin és el procediment per a obtenir-los; hom ha après a sobreviure abandonant l'esforç de la insistència a reclamar la cooperació dels responsables de la planificació de la recerca. És urgent que s'entri de ple en les vies normals de finançament.

* * *

Insistim que aquest no és el report que desitjàvem. És una primera aproximació. Pensem, però, que ha bastat per destriar els principals punts forts i punts febles en la recerca en la lingüística diacrònica i en dialectologia. Que, en suma, és suficient perquè hom prengui consciència, si

més no, dels aspectes que singularitzen l'estat de la investigació d'aquestes disciplines, que són el reflex d'actituds que caracteritzen sigui els qui la duen a terme, sigui la societat en general, sigui, sobretot, les administracions públiques i les iniciatives privades.

Aplaudim la idea de la CIRIT i de l'IEC, i els encoratgem perquè periòdicament s'editin, amb les modificacions metodològiques que sens dubte caldrà introduir, els reports que facin el seguiment i l'avaluació de la investigació en tots els camps del saber, en benefici de la seva millora progressiva mitjançant l'aplicació de les mesures correctives pertinents, que tendixin a pal·liar-ne les situacions negatives i a enfortir-ne les positives.

Volem agrair l'esforç i la paciència lloables de la senyora Montserrat Traveria, qui ha facilitat la informació sobre la qual hem treballat i ha col·laborat en tot allò que li hem demanat.

JOAN MARTÍ I CASTELL

1. Dialectologia

1.1. Delimitació i context científic

1.1.1. Presentació general

La dialectologia és, cronològicament, la primera de les disciplines variacionistes. Durant segles, l'interès per les llengües, tot seguint la tradició clàssica i malgrat excepcions puntuals, s'havia centrat en la llengua escrita. La llengua parlada era considerada, pel seu caràcter de vulnerable, susceptible de corrupció. I el grau més alt d'aquesta corrupció era representat pels parlars rurals i populars, exactament aquells que semblaven fugir de qualsevol intent de sistematització.

Al començament del segle XIX, els filòlegs donaren notícia de la literatura vèdica i del sànscrit, l'antiga llengua religiosa de l'Índia. A partir d'aquí, i de l'observació de les concomitàncies entre aquesta llengua i els antics idiomes europeus, especialment el llatí i el grec, començà l'interès per la comparació entre llengües, interès no gens aliè a les revolucions científiques del segle i, molt especialment, a l'aparició de les idees evolucionistes darwinistes. La lingüística es fa descriptiva, tot relegant l'estudi de la gramàtica a un segon pla. S'estudien les famílies de llengües i es busquen (i es troben) relacions de parentiu entre llengües aparentment llunyanes entre si. El sànscrit, com a llengua més «antiga», havia d'ésser més a prop de la llengua «mare». Així neix l'anomenada *genealogia de les llengües*. Els alemanys Jakob Grimm i Franz Bopp, i el danès Rasmus Rask, estableixen el mètode historicocomparatiu.

Posteriorment, la genealogia lingüística es va lligar a les investigacions sobre els pobles anomenats *primitius*, el llenguatge infantil i el seu procés d'adquisició, els animals (primats, dofins, etc.) —estudis etològics. Apareixen diverses teories. Hom parla de la internacionalitat del gest i es lliga la gestualitat a la parla (epígons de la semiòtica i de la teoria de la comunicació).

Al capdavant, sempre s'arriba al mateix punt: hi va haver una llengua primera (mite judeocristià de la torre de Babel) o, pel contrari, n'hi va haver diverses? Hom contraposa la tendència centrífuga de la llengua (que estudia la gramàtica històrica i que és la causa de la seva evolució) a la tendència centrípeta, fruit de la pressió sociocultural que envolta el fet lingüístic.

Les llengües són, doncs, entitats dinàmiques, subjectes a un procés de transformació constant. És evident que els antics habitants de la Tarraconense romana parlaven llatí i que aquest, com a conseqüència de la seva evolució, es va anar dividint en dialectes diferents que, en perdre el punt de referència comú, es convertiren en les actuals llengües romàniques. I és que les llengües suporten en la seva estructura aquesta força centrífuga, provocada entre altres elements pel propi desgast, que les porta a la diversificació. És el procés que es coneix amb el nom de *variació*. Però ensems, com que la llengua és un fet social, hi actua també la força centrípeta que intenta de mantenir-ne la unitat, per tal de garantir la comunicació entre els individus i per tal de fornir-los un element d'identificació amb llur pròpia comunitat.

1.1.2. *La variació*

Pel que fa a la força centrífuga, cal dir que els canvis lingüístics se solen produir per dues vies. N'hi ha una, que en diem *interna*, produïda per l'evolució i l'efecte del temps. Però n'hi ha una altra que es coneix com a *externa*, subjecta a factors socials determinants. D'aquesta sabem que, per exemple, les migracions, les guerres, les colonitzacions, les relacions de poder, etc., han produït canvis lingüístics, en un sentit o en un altre, que solen ser irreversibles i que, de vegades, poden arribar a destruir fins i tot la mateixa llengua.

La constatació de tot això porta, doncs, al concepte de variació: «Fenomen pel qual, a la pràctica, una llengua determinada, en una època, en un lloc i en un grup social donats, no és mai idèntica a allò que és en uns altres.» La variació és, doncs, universal. Es dona en totes les llengües, en tots els moments històrics, en totes les situacions comunicatives i en tots els grups socials. Contràriament a la visió reduccionista que ha donat en alguns moments una certa concepció tradicional de la gramàtica, la llengua és dúctil. Fins i tot el parlar d'un mateix individu en un moment determinat (ídiolècte) està subjecte a la variació, a tots els efectes.

Els factors externs que condicionen la variació es poden agrupar en dues categories diferents. D'una banda, tenim els que estan relacionats amb la tipologia del parlant: sexe, edat, procedència, nivell cultural o social, etc. De l'altra, les característiques de la situació en què s'escunça la comunicació: l'interlocutor, les condicions de l'entorn, l'estat anímic. Segons això, hom pot descriure dos tipus diferents de variació: la variació dialectal o social, relacionada amb l'usuari, i la variació estilística o funcional, relacionada amb l'entorn i la situació conversacional. Considerant que la primera pot ésser de tres classes diferents, es poden enumerar quatre menes de variació:

- a) Variació social (o diastràtica)
- b) Variació estilística (o diatípica)
- c) Variació temporal (o diacrònica)
- d) Variació geogràfica (o diatòpica, o espacial).

a) *Variació social*

La variació social és l'existència de formes lingüístiques pròpies de grups definits per algun factor de rol social (classe social, estrat sociocultural, etc.). En algunes societats són departaments gairebé estancs (castes socials de l'Índia); en d'altres, són més difícils de descriure, tret de grups molt marcats (Catalunya i Occident en general: grups marginals).

b) *Variació estilística*

La variació estilística és la presència de formes lingüístiques que els parlants associen a les situacions específiques en què es produeix la comunicació (nocions de nivell i de registre).

c) *Variació temporal*

La variació temporal és la pròpia d'una època o d'un moment determinat per contraposició a les altres.

d) Variació geogràfica

La variació geogràfica és l'existència de formes lingüístiques pròpies de grups de parlants associats a indrets determinats: pobles, ciutats o territoris.

1.1.3. *La dialectologia i la geolingüística*

Situats ja en el pla dels estudis lingüístics, tres són les branques relacionades que es basen en l'estudi de la variació a partir de materials recollits empíricament, per contraposició a la lingüística teòrica: la pragmàtica (variació funcional i estilística), la sociolingüística (variació social) i la dialectologia (variació espacial). En queda fora, doncs, la història de la llengua (variació temporal), ja que la seva part empírica no es basa en la llengua oral (almenys fins a la invenció del fonògraf —1877— i la posterior del magnetòfon). Totes aquestes disciplines, a diferència de la gramàtica teòrica, parteixen de la base que la llengua no és un codi tancat, sinó un fet obert i variable on tota realització és possible. En sentit estricte, la disciplina (o la tècnica) que es dedica amb exclusivitat a la variació espacial és la geolingüística, ja que la dialectologia descriu registres acotats geogràficament i, en conseqüència, ha de considerar la possibilitat d'incloure tot tipus de variació. Avui és impensable una descripció dialectal sense tenir en consideració els aspectes sociolingüístics i funcionals que envolten els fets de parla.

Són diverses les subcategoritzacions que s'han fet de la dialectologia. Per Joan Veny, s'hi poden establir les categories següents:

- Criteri cronològic:
  - a) Dialectologia sincrònica
  - b) Dialectologia diacrònica.
- Criteri geogràfic:
  - a) Dialectologia monogràfica
  - b) Geolingüística.
- Criteri sistemàtic:
  - a) Dialectologia tradicional
  - b) Dialectologia estructural.
- Criteri social: sociolingüística.
- Criteri cultural: etnolingüística.

1.1.4. *Disciplines afins*

Sintetitzant, hom podria distingir entre etnodialectologia o dialectologia rural (també coneguda com dialectologia tradicional), dialectologia social o urbana i geolingüística, entesa aquesta darrera com un sistema d'interpretació i anàlisi de dades, no pas com un sistema de recollida. En última instància, tots tres corrents disposen de sengles estructures teòriques que no han de considerar-se (com potser s'ha fet en algun moment) antagoniques, sinó més aviat complementàries. Semblantment, la dialectologia ocupa un espai, sense solució de continuïtat, veí a les altres disciplines lingüístiques, teoricodescriptives (fonologia, morfologia, sintaxi...), que li proporcionen

els mètodes d'anàlisi lingüística, o variacionistes (sociolingüística, pragmàtica, història de la llengua...), que li forneixen les altres dimensions del fet lingüístic. La dialectologia, en fi, es complementa amb altres disciplines i sistemes d'anàlisi afins i els complementa, i amb alguns d'aquests comparteix els mètodes de recerca: antropologia, història oral, etnologia, literatura, cultura popular i folklore, onomàstica, geografia, demografia, sociologia...

1.2. Els antecedents

1.2.1. *Evolució històrica*

Paral·lelament al desenvolupament del comparativisme i la neogramàtica, com a reacció al taxonomisme de la filologia i, alhora, com a sublimació en el camp científic dels ideals romàntics, aparegué en la segona meitat del segle XIX (encara que en podem trobar clars precedents al segle XVIII) una nova tendència de recerca sincrònica en lingüística que prenia com a camp d'estudi preferent les comunitats rurals. Aquesta tendència cristal·litzà posteriorment en un nou mètode d'anàlisi del fet lingüístic (la dialectologia) i un nou sistema de recerca empírica (la geolingüística).

La recerca de camp (mitjançant l'enquesta) en un territori determinat i la descripció posterior dels materials recollits, en els nivells foneticofonològic, morfològic, sintàctic i lèxic, en relació amb les dades existents de la història de la llengua, constituïren el cos principal de la dialectologia. A la fi del segle, la contribució de Gillieron, que tombà decididament cap a l'enfocament sincrònic, posà els fonaments del mètode geolingüístic (o geografia lingüística), basat en la creació d'un mètode homologat d'enquesta o entrevista de camp, i de sistematització dels materials en l'atles lingüístic, autèntica base de dades per a la interpretació dialectològica.

L'objectiu de la dialectologia és, doncs, a partir d'aquest moment, l'estudi d'un o més parlars d'una regió determinada amb la intenció d'analitzar-ne els trets lexicals, morfosintàctics i fonètics que els caracteritzen, sia sobre un eix descriptiu (dialectologia sincrònica), sia sobre un eix evolutiu que exposi les vicissituds sofertes pels parlars a partir del llatí o de qualsevol altra llengua (dialectologia diacrònica). La geografia lingüística cartografia els materials recollits durant el treball de camp (enquesta) per traçar-ne les isoglosses (línies imaginàries que separen sobre el territori els trets lingüístics), fixar els límits entre dialectes, escatir-ne les causes, etc. La dialectologia social s'ocupa de descriure els sistemes lingüístics de grups socials. La dialectologia estructural, en lloc de presentar els fets aïllats, tracta d'estudiar-los en conjunt, fent veure les concordances i les divergències entre els sistemes de diverses parles, a partir de l'aplicació del concepte de diasistema (descripció conjunta dels trets lingüístics comuns i discrepans de dues varietats dialectals o més).

1.2.2. *La dialectologia a Catalunya*

Als Països Catalans, al marge de precedents més antics (especialment durant la Renaixença), l'interès per la dialectologia comença d'una manera sistemàtica amb el segle i sota la influència d'Antoni M. Alcover, fundador del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (1901) i impulsor, juntament amb Schädell, del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906). El 1914, l'Institut d'Estudis Catalans inicià la publicació del *Butlletí de Dialectologia Catalana* i el 1926

surt el primer volum del *Diccionari Català-valencià-balear*. Altres publicacions importants han estat *Estudis Romànics* i l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*. Tot seguint la tècnica establerta per Gilliéron, Antoni Griera edità, en diverses etapes, l'*Atlas lingüístic de Catalunya*. Durant la segona meitat del segle han estat freqüents i diverses les contribucions al coneixement dels parlars catalans, moltes de les quals sota el mestratge de Francesc de B. Moll, Manuel Sanchis Guarner, Antoni M. Badia i Margarit, Joan Coromines i, especialment en el darrer quart de segle, Joan Veny. Últimament, la dialectologia catalana, empeltada d'altres matèries, deixa entreveure l'influx de la lingüística teòrica, la pragmàtica i l'anomenada *lingüística de corpus*, i, molt particularment, la sociolingüística (sense solució de continuïtat amb la dialectologia social).

1.3. L'estat actual. Els diversos àmbits de treball

1.3.1. *La dialectologia a les universitats catalanes*

El dialecte, com a expressió lingüística «palpable», descriptible a partir d'estudis de base empírica, ha estat tradicionalment en el punt de mira d'investigadors d'índole molt diversa. Per la seva realització preferent en estudis d'abast geogràficament local o comarcal (en tot cas, territorial), sovint la recerca ha estat vinculada a centres, grups i instituts d'estudis comarcals o regionals, o a iniciatives estrictament privades, no sempre homologables dins els paràmetres científics convencionals. L'excés de passió per la llengua pròpia, com a màxima expressió del sentiment col·lectiu, ha portat a l'exaltació i la defensa abrandada d'un món que «es perd», d'unes varietats condemnades a la desaparició per causa d'un procés d'aculturació inexorable. Això ha tingut com a conseqüència l'existència de determinada producció populista, abundosa des del punt de vista quantitatiu, però que no pot ésser considerada de cap manera com a recerca orientada a l'ampliació del coneixement i a la difusió de dades i mètodes a l'abast de la comunitat científica. Cal tenir present que els condicionants sociolingüístics entre els quals s'ha desenvolupat la societat catalana en els darrers tres-cents anys, juntament amb els pregons desequilibris econòmics i demogràfics que ha patit el país amb la despoblació de les abundoses àrees rurals de muntanya, han contribuït decididament a la supervaloració de determinades funcions simbòliques de la llengua vernacle, en detriment dels factors utilitaris i identitaris inherents a la varietat estàndard (situació, d'altra banda, prou descrita per la sociolingüística en relació amb les llengües minoritzades). A tall d'exemple, és ben freqüent l'edició i la difusió de mapes polítics del país on paradoxalment figura la divisió dialectal amb rang superior al de les fronteres administratives, fet força sorprenent si considerem que, a parer de la dialectologia romànica, el català és una de les llengües neolatines menys dividida dialectalment.

Davant d'aquest panorama, no cal estranyar-se que la dialectologia catalana hagi provocat un interès tradicional en els àmbits universitaris, incrementat a més per l'existència d'importants polèmiques científiques en el marc de la romanística que afecten de ple la disciplina (la subagrupació romànica del català, l'origen de la divisió català oriental / català occidental, les fronteres i les transicions català/aragonès i català/occità...) juntament amb algunes d'àmbit clarament polític (com el grau d'autonomia del valencià dins el conjunt). Recíprocament, l'ascensió de la sociolingüística com a matèria universitària i la seva propagació arreu dels Països Catalans a partir dels anys setanta, afegida a la preocupació creixent per la difusió social de l'idioma, han provocat en els darrers anys un desplaçament de la dialectologia com a centre d'interès a les universitats catalanes

cap a les altres disciplines variacionistes. Això explicaria el fet que, d'una banda, la dialectologia sigui ben present a les universitats catalanes, generalment com a matèria troncal o obligatòria dels plans d'estudi de filologia catalana o afins (especialment els de filologia romànica). Però, de l'altra, la dialectologia catalana ha experimentat una davallada important (si més no proporcionalment) en el camp de la recerca, sobretot l'homologada, en els anys vuitanta i noranta, davallada de la qual tan sols al final del període analitzat es comença a entreveure símptomes d'afebliment.

1.3.1.1. *Els plans d'estudi*

En el marc estatal espanyol (resta fora del còmput, doncs, Perpinyà i Sardenya) i en el període estudiat, hi ha onze universitats que ofereixen estudis (licenciatura) de filologia catalana, afins, o amb forts continguts de llengua i literatura catalanes (romàniques, humanitats...): la Universitat d'Alacant, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Barcelona, la Universitat de Girona, la Universitat de les Illes Balears, la Universitat Jaume I, la Universitat de Lleida, la Universitat Oberta de Catalunya, la Universitat Pompeu Fabra, la Universitat Rovira i Virgili i la Universitat de València. D'aquestes, només en una (la Universitat Pompeu Fabra) no hi ha matèries específiques de dialectologia, per bé que els continguts puguin estar recollits en altres assignatures de llengua. Set universitats l'ofereixen com a assignatura obligatòria i tres, com a optativa (la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de Girona i la de València). La Universitat d'Alacant, la Universitat de les Illes Balears, la Universitat de Lleida i la Universitat de València n'ofereixen crèdits suplementaris optatius. Generalment, tant l'obligatorietat com l'optativitat és a segon cicle, a excepció de la Universitat d'Alacant i la Universitat de les Illes Balears. El nombre de crèdits oscil·la entre sis i dotze.

TAULA 1
Dialectologia en els plans d'estudi universitaris

<i>Universitats</i>	<i>Matèria de dialectologia</i>	<i>Matèria obligatòria de dialectologia</i>	<i>Matèria optativa de dialectologia</i>
UA	+	+	-
UAB	+	-	+
UB	+	+	-
UdG	+	-	+
UIB	+	+	-
UJI	+	+	-
UdL	+	+	-
UOC	+	+	-
UPF	-	-	-
URV	+	+	-
UV	+	-	+

Cal tenir present que al començament de l'època estudiada encara no havien estat creades la Universitat Oberta de Catalunya, la Universitat de Girona, la Universitat de Lleida i la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, per bé que les tres darreres funcionaven com a delegacions de la Universitat Autònoma de Barcelona (la de Girona) i la Universitat de Barcelona (la de Lleida i la Rovira i Virgili). També cal considerar que justament cap al final del període es van començar a implantar els nous plans d'estudi.

La força docent per impartir la càrrega lectiva consta tan sols d'un catedràtic d'universitat (Barcelona) i tres professors titulars d'universitat amb el perfil de dialectologia catalana. Així les coses, la docència es cobreix massa sovint amb professors titulars d'altres perfils, amb professorat d'escola universitària (sense perfil específic de dialectologia) o amb professorat contractat.

TAULA 2
Professorat de dialectologia. Categoria

<i>Universitats</i>	<i>Catedràtic ordinari d'universitat</i>	<i>Titular ordinari d'universitat</i>	<i>Total</i>
UB	1	–	1
UdL	–	1	1
UIB	–	1	1
UA	–	1	1
Total			4

1.3.1.2. *La recerca*

La recerca en dialectologia a les universitats catalanes no ha tingut una planificació conjunta i depèn, doncs, de les iniciatives particulars del personal docent i investigador de cada universitat. Els principals àmbits on es poden constatar els resultats de la recerca són:

- els grups i projectes de recerca
- el tercer cicle: tesis i treballs d'investigació
- congressos i altres trobades de treball
- publicacions: llibres, capítols de llibre, articles, ressenyes...

1.3.1.2.1. Els grups i els projectes de recerca

No sempre és fàcil delimitar la recerca en dialectologia, ja que moltes vegades un grup investigador o un projecte només hi guarden una relació tangencial, perquè tracten aspectes descriptius més generals o se centren en un aspecte susceptible d'ésser analitzat des d'altres paràmetres complementaris de la dialectologia. La tria d'informació oferta en aquest capítol és, doncs, fins a cert punt arbitrària, i les dades quantitatives poden variar segons la interpretació qualitativa que se'n faci. Tot i això, sempre tindrà un cert valor aproximatiu.

Els grups de recerca del període, reconeguts per la CIRIT, són dos. Corresponen a la Uni-

versitat de Barcelona i a la de Lleida. N'hi ha, a més, un altre, vinculat a la Universitat de Barcelona, de l'Institut d'Estudis Catalans, i un altre de la Universitat de les Illes Balears.

Els projectes de recerca finançats, relacionats amb la dialectologia, són dotze: dos de la Universitat d'Alacant, dos de la de Barcelona, cinc de la de Lleida, un de la Universitat de les Illes Balears i dos de l'Institut d'Estudis Catalans. El finançament es reparteix de la manera següent: dos per la DGICYT, dos per l'IEC, dos per la CIRIT, dos per la Generalitat Valenciana i quatre per altres institucions.

1.3.1.2.2. El tercer cicle: tesis i treballs d'investigació

Cal tenir present que, ben sovint, el personal investigador adscrit a una universitat fa els estudis de tercer cicle i, en conseqüència, presenta les seves memòries de llicenciatura o doctorat en una altra. Això és especialment constatable a les universitats de creació recent. No hi ha hagut, a més, en el període estudiat, cap programa de doctorat específic de dialectologia, per bé que, integrades en altres programes, s'han impartit assignatures de continguts afins i, forçant de vegades la pròpia coherència temàtica dels programes, hi ha hagut tot un seguit de treballs d'investigació (considerats generalment tesis de llicenciatura), i també tesis doctorals, amb clars continguts dialectològics o geolingüístics.

S'hi han presentat sis tesis doctorals: quatre a la Universitat de Barcelona, una a la Universitat Autònoma de Barcelona i una a la Universitat Rovira i Virgili. Tesis de llicenciatura n'hi ha hagut cinc: tres a la Universitat de Barcelona, una a la Universitat Autònoma de Barcelona i una a la Universitat de València.

1.3.1.2.3. Congressos i altres trobades de treball

Al marge de diverses activitats sobre l'estandardització o la relació dels dialectes amb la llengua estàndard, o el model d'estàndard des d'una perspectiva geogràfica determinada, tan sols hi ha hagut un col·loqui pròpiament de dialectologia, organitzat per la Universitat de Lleida.

Pel que fa a comunicacions, ponències i conferències, se'n comptabilitzen dinou; set corresponen a la Universitat de Lleida, cinc a la de les Illes Balears, quatre a la de Girona, una a la Jaume I, una a la d'Alacant i una altra a la de València.

1.3.1.2.4. Publicacions

En el camp de les publicacions tornem a trobar clarament el problema de les fronteres de la dialectologia en relació amb altres disciplines. Hi ha molts treballs que presenten un enfocament ambigu, no necessàriament variacionista, però centrat en algun aspecte descriptiu d'un parlar específic i distant, doncs, dels models més generals de l'idioma. Segons la tria, en conseqüència, les dades quantitatives poden variar sensiblement. D'altra banda, no sempre és fàcil adscriure una publicació a una universitat determinada, ja que generalment l'edició es fa fora de l'àmbit universitari i, a més, ben sovint l'autor és d'una universitat diferent a aquella que ha generat l'activitat de resultes de la qual ha sortit la publicació. De vegades és també difícil determinar fins a quin punt un treball concret es pot considerar dins l'àmbit de la recerca universitària. Cal destacar, com a problema afegit, la manca de publicacions específiques de dialectologia, per la qual cosa la major part de la producció apareix en revistes o anuals generalistes o d'altres àmbits. Les dades són, doncs, aproximatives.

Han estat publicats tretze llibres: cinc corresponen a la Universitat de Lleida; quatre, a la de Barcelona; dos, a la de València; un, a la d'Alacant, i un, a la Universitat Rovira i Virgili.

Hi ha, a més, catorze capítols de llibre, dels quals cinc provenen de la Universitat d'Alacant; quatre, de la de València; quatre, de la de Barcelona, i un, de la de Lleida.

Pel que fa a articles i ressenyes crítiques, se'n comptabilitzen vint-i-quatre: deu, de la Universitat de Barcelona; tres, de la Universitat Autònoma de Barcelona; tres, de la de les Illes Balears; tres, de la de Lleida; dos, de la de València; dos, de la Universitat Rovira i Virgili, i un, de la Universitat Jaume I.

1.3.1.2.5. Resum de dades de recerca

TAULA 3
Grups de recerca

<i>Institucions</i>	<i>Grups de recerca</i>
UB	1
UdL	1
UIB	1
IEC	1
Total	4

TAULA 4
Projectes de recerca finançats

<i>Institució d'origen</i>	<i>Projectes</i>	<i>Entitat finançadora</i>	<i>Projectes finançats</i>
UdL	5	Altres	4
UB	2	DGICYT	2
UA	2	CIRIT	2
IEC	2	IEC	2
UIB	1	Generalitat Val.	2
Total	12	Total	12

TAULA 5
Tesis doctorals

<i>Universitats</i>	<i>Tesis doctorals</i>
UB	4
UAB	1
URV	1
Total	6

TAULA 6
Tesis de llicenciatura

<i>Universitats</i>	<i>Tesis de llicenciatura</i>
UB	3
UAB	1
UV	1
Total	5

TAULA 7
Congressos, jornades i colloquis

<i>Universitats</i>	<i>Congressos, jornades i colloquis</i>
UdL	1
Total	1

TAULA 8
Comunicacions, ponències i conferències

<i>Universitats</i>	<i>Comunicacions, ponències i conferències</i>
UdL	7
UIB	5
UdG	4
UJI	1
UA	1
UV	1
Total	19

TAULA 9
Publicacions: llibres

<i>Universitats</i>	<i>Llibres</i>
UdL	5
UB	4
UV	2
UA	1
URV	1
Total	13

TAULA 10
Publicacions: capítols de llibre

<i>Universitats</i>	<i>Capítols de llibre</i>
UA	5
UV	4
UB	4
UdL	1
Total	14

TAULA 11
Publicacions: articles i ressenyes crítiques

<i>Universitats</i>	<i>Articles i ressenyes crítiques</i>
UB	10
UIB	3
UdL	3
UAB	3
URV	2
UV	2
UJI	1
Total	24

1.3.1.3. Tipologia del personal de recerca

La recerca en dialectologia, als Països Catalans i durant el període estudiat, és duta a terme bàsicament pel personal docent. A diferència d'altres àmbits científics, l'existència en el camp de la filologia catalana, durant els anys vuitanta, d'una demanda laboral important (bàsicament l'ensenyament), ha repercutit negativament en la incorporació a les tasques de recerca universitària de llicenciats novells. Aquesta situació començava a remetre, especialment a les universitats grans i a les àrees urbanes, durant l'època que ens ocupa. Tanmateix, la falta de professorat consolidat amb el perfil docent de «dialectologia catalana» (una càtedra i tres titularitats d'universitat, com hem vist), l'escassetat de grups de recerca consolidats (dos) i la migradesa quantitativa de projectes de recerca, així com l'absència dels recursos econòmics adequats, han provocat la manca endèmica de personal investigador sense compromís docent. Durant el sexenni, tan sols dos becaris (FPI i CIRIT) s'han incorporat a tasques d'investigació relacionades poc o molt amb la dialectologia.

1.4. Valoració de la recerca universitària

1.4.1. Aspectes quantitativus

El primer que sorprèn en observar les dades quantitatives sobre recerca en dialectologia catalana és la migradesa, almenys en relació, d'una banda, amb la llarga tradició científica de la matèria i amb el seu ampli ventall científic, i, de l'altra, amb una presència regular i equilibrada en pràcticament tots els plans d'estudi de les universitats catalanes on es cursa llengua i literatura catalanes.

Efectivament, si prenem les dades dels grups de recerca (quatre en total, dos d'aquests consolidats segons la nomenclatura de la DGR) i dels projectes (dotze projectes finançats) i les comparem amb les tesis doctorals i de llicenciatura (sis i cinc, respectivament) i amb les publicacions (tretze llibres; trenta-vuit articles, ressenyes o capítols; dinou comunicacions o conferències, la major part de les quals han estat publicades un cop passat el període estudiat), obtindrem una de les primeres claus del problema: la dificultat del treball en equip. Després de finalitzada la primera fase del gran projecte col·lectiu que representà l'*Atles lingüístic del domini català*, la investigació en dialectologia ha estat per damunt de tot individual. Les causes són clares: els estudis de filologia catalana es despleguen per tot el territori en un temps rècord. La mitjana d'edat del professorat és molt baixa i una bona part està encara en procés de consolidació laboral (la meitat de les tesis presentades correspon al mateix professorat de la matèria). Les possibilitats d'obtenir permisos, llicències o rebaixes de crèdits per recerca solen ser minimitzades per la sobrecàrrega docent i per la urgència de dur a terme els tràmits per consolidar la plaça, segons les polítiques de cada universitat (doctorat i oposicions). Si, per un cantó, observàvem la manca de personal investigador no docent (becaris de FPDI, bàsicament), per un altre, constatem que el personal docent és relativament poc productiu, pel fet que ha de supeditar-ne la producció a la carrera acadèmica i a les necessitats curriculars que se'n deriven. D'altra banda, aquest tipus de professorat també sol ser penalitzat a l'hora d'aconseguir subvencions per a la recerca, davant l'exigència, en la major part de les convocatòries, de direcció de projectes per part de professorat titular o, com a mínim, de doctors.

Un altre aspecte que cal constatar és la desigual distribució geogràfica de la producció. Destaquen quantitativament les universitats de Barcelona, Lleida, Illes Balears i Alacant. Aquest fet pot estar condicionat tant per les tradicions locals i el camp territorial de treball (en el cas de la Universitat de Lleida, la de les Illes Balears i la d'Alacant), com per la tendència natural a les especialitzacions temàtiques de les universitats i dels departaments. Tot i això, és possible que tampoc no hi sigui aliena la circumstància que aquestes universitats disposessin durant l'època tractada de l'únic professorat estable amb el perfil de l'assignatura: la de Barcelona, una càtedra, i la de Lleida, la de les Illes Balears i la d'Alacant, un titular d'universitat.

1.4.2. Aspectes qualitativus

Sobta, consultant l'elenc de resultats de la recerca que es trasllueix en els títols de projectes, tesis, comunicacions i publicacions, l'enorme dispersió temàtica i metodològica que se'n dedueix. Si bé tots els dialectes hi són més o menys ben representats (atenent segurament als interessos de cada universitat, especialment en el cas de les «perifèriques»), és igualment cert que la repartició de te-

mes no sembla respondre a una planificació, sinó més aviat als interessos particulars de cada investigador. N'és la causa segurament la coincidència majoritària de les grans línies detectades amb ineludibles treballs de tesi, així com l'indiscutible arrelament de l'investigador amb el seu territori de procedència. Un altre factor que hi pot haver contribuït és el finançament, tant de recerca com de publicació, per part d'entitats locals (ajuntaments, consells comarcals, diputacions, associacions i instituts comarcals, les mateixes universitats en llurs ajuts per a grups precompetitius, etc.). En temps de penúria econòmica (especialment a partir de la retallada de la inversió cultural, conseqüència de la crisi econòmica de 1992), els treballs vinculats a un territori molt concret han cercat preferentment el finançament «tou» local, un cop constatada la inferioritat de condicions (real o fictícia) respecte a altres disciplines davant les agències europees, estatals i autonòmiques.

Segui com sigui, i des d'un punt de vista estrictament crític (ignorant, doncs, sens demèrit però premeditadament els avenços produïts) en la producció del sexenni es detecta una dispersió temàtica dels objectius excessiva, una unificació i una homologació deficientes de mètodes de recerca, tècniques d'anàlisi i d'interpretació de resultats (fet que, tanmateix, pot ésser considerat tant en negatiu com en positiu), una certa resistència a la innovació i a la incorporació de noves tècniques (conseqüència, segurament, de l'aïllament que patí la disciplina durant els anys vuitanta, a partir de la irrupció de la sociolingüística) i, sobretot, una manca d'interrelació entre els diferents equips i de coordinació entre els investigadors de l'àrea. Tot això ve donat per la inexistència tant d'una planificació estratègica per part de les institucions suprauniversitàries com de fòrums de contacte entre els professionals.

1.4.3. *Dificultats d'acotació*

Com hem assenyalat abans, els aspectes quantitius estan íntimament lligats a les dificultats de delimitació d'allò que és recerca en dialectologia. Això també afecta els aspectes qualitius, especialment en el moment de parlar d'aquesta «dispersió temàtica». Molts treballs descriptius gramaticals poden ésser considerats de dialectologia si s'apliquen a parlars concrets («dialectes»), però aleshores s'allunyen de l'estudi de la variació espacial. Un problema afegit ha aparegut d'ençà de la consolidació de la sociolingüística, ja que ha quedat certament desdibuixada la frontera entre ambdues disciplines, perquè hi ha qui considera la sociolingüística com a dialectologia social i, alhora, qui considera la dialectologia com una branca menor de la sociolingüística, aplicada damunt de la diversitat del territori. Els estudis realitzats sota els paràmetres de l'anomenada *sociolingüística de la variació* sovint se situen a frec entre ambdues matèries. També els darrenament freqüents treballs sobre codificació i estandardització de dialectes presenten problemes de classificació.

1.4.4. *Evolució*

Des del punt de vista quantitatiu, es pot observar evolutivament un moviment ascendent de la recerca en el període estudiat. Malgrat les dificultats, el fet que la freqüència de treballs (incloent-hi totes les diverses categories que hem estudiat) sigui superior en els darrers anys que en els primers (especialment en les universitats «perifèriques») pot indicar tant que es comença a superar

aquesta crisi temàtica i de creixença dels anys vuitanta com que s'ha iniciat un procés d'estabilització i consolidació del personal investigador. Aquestes tendències es confirmen en els anys posteriors al sexenni.

Des del punt de vista qualitatiu, també s'observa una tendència a l'obertura de la disciplina cap a nous mètodes i tècniques, i una actualització de continguts (segurament a partir de la inflexió de la nova dialectologia anglosaxona), que mira de trobar el seu espai dins la lingüística més actual.

1.4.5. *Línies principals*

Dels treballs elaborats durant el període 1990-1995 cal destacar com a línies principals la descripció gramatical de parlars en el seu conjunt (tradicional en dialectologia); l'estudi de trets determinats d'un parlar des del punt de vista, principalment, de la lingüística generativa; la determinació, des de la geografia lingüística, de les fronteres i les transicions entre dialectes; l'anàlisi de la variació interna de parlars locals, especialment els semiurbans; els reculls de lèxic locals o comarcals; l'edició de textos dialectals antics, i l'estudi de les relacions entre els dialectes i la llengua estàndard.

1.4.6. *La interdisciplinarietat*

S'observa també, en els darrers anys del període i de manera progressiva, una major relació de la dialectologia amb el seu entorn. En determinats projectes de recerca han col·laborat etnòlegs i antropòlegs, així com geògrafs, sociòlegs i, naturalment, sociolingüistes. Així es constata en les diferents línies d'actuació de l'Oficina d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent (UdL). És també constatable la integració d'informàtics i altres tècnics en les fases de recerca dels projectes, quan anteriorment només es produïa en el moment de la presentació de resultats, tal com es comprova en els projectes dels grups de la Universitat de Barcelona (Grup d'Estudi de la Variació), de la de les Illes Balears (Arxiu Àudio-visual dels Dialectes Catalans) i de l'Institut d'Estudis Catalans (Atlas Lingüístic del Domini Català), així com en les diverses accions de la xarxa temàtica *La variació lingüística: dialectologia, sociolingüística i pragmàtica*.

1.5. Previsions de futur

1.5.1. *Els dèficits*

L'experiència recollida durant el sexenni 1990-1995, amb l'observació de les tendències que s'hi endevinaven, contrastades amb l'evolució posterior que ha experimentat la dialectologia catalana fins als nostres dies, ens permet d'establir amb una certa presumptió de fiabilitat quin és l'estat de la qüestió, quines són les línies evolutives, quines són les principals mancances i, fins i tot, quines actuacions caldria preveure en un futur per a una gestió correcta de la recerca als Països Catalans.

1.5.1.1. Àrees per explorar

Actualment disposem de molta informació recollida de totes les àrees de llengua catalana. Es pot dir que tenim un ampli coneixement geolingüístic i han estat descrits els principals parlars catalans, inclosos aquells que presenten un interès especial, sia per l'especificitat estructural, sia per la posició geogràfica, sia per la importància que tenen dins la història de la llengua. Han estat explorades i definides també les fronteres i les àrees de transició, tant internes com externes. Des d'aquest punt de vista, més que estudis macrodialectals, el que interessa ara per ara és recollir informació de petits punts no explorats. Com en un trencaclosques, només a partir de l'encaix de les peces podem fer-nos una idea del conjunt.

Ara bé, molta de la informació recollida correspon a treballs realitzats ja fa anys i, generalment, informats entre un sector de població de la franja més alta d'edat. Això implica que tenim sovint coneixement dels parlars tradicionals catalans, però no tenim en canvi un seguiment dels canvis que s'estan operant entre la població de les franges d'edat més baixes. Cal tenir present que en el darrer mig segle s'ha produït a la nostra societat tot un seguit de transformacions amb una incidència enorme sobre la llengua: despoblació del camp i concentració de la població a les ciutats; franquisme i postfranquisme; democràcia i autonomia; mecanització del camp; pas del català, en algunes àrees, de llengua majoritària a llengua minoritària; entrada del català en l'ensenyament i l'Administració; difusió de la televisió; internacionalització del consum, de la cultura i de l'oci, arribada del turisme, etc.

D'una banda, cal reflexionar sobre el fet que la generació que va arribar a adulta abans de la Guerra Civil s'està extingint i, amb ella, tot un enorme patrimoni cultural. Cal, doncs, una actuació urgent per recollir els records d'un estat de coses del qual aviat no quedarà res. I de l'altra, és també urgent actualitzar les dades tot aplicant les noves tècniques de què disposa la dialectologia i, sobretot, recollir la variació interna, generacional, social, funcional i estilística, perquè els estudis posteriors tinguin una base empírica fiable, absolutament necessària per poder descriure els usos estàndards, imprescindibles per a l'establiment de models.

1.5.1.2. Àmbits científics

La dialectologia catalana ha fet els darrers anys un gran esforç d'actualització de tècniques de recerca i d'interpretació de dades. Igualment, ha ampliat el punt de mira científic tot acostant-se a altres disciplines afins. Això ha provocat una petita crisi de creixença que, combinada amb les circumstàncies adverses adés esmentades, té com a conseqüència una certa desorientació, de la qual ara sembla que va sortint.

La dialectologia incorpora, doncs, les noves tecnologies informàtiques i estadístiques, i, en contacte amb les altres disciplines que utilitzen tècniques de recerca de camp (especialment l'antropologia i la sociolingüística), millora els sistemes de recollida de dades, per tal de garantir-ne la màxima fiabilitat. D'altra banda, els estudis esdevenen pluridisciplinaris i, en un procés lent però constant, la dialectologia, en qualitat de disciplina variacionista, s'homologa amb la sociolingüística i la pragmàtica, al mateix temps que s'obre a l'antropologia i a la història social.

1.5.1.3. *Personal*

Darrerament hi ha hagut un procés de consolidació i d'estabilització del personal docent i investigador de les universitats catalanes. Això ha permès d'ampliar els grups de recerca, amb la incorporació de nous becaris de FPI. Tanmateix, l'àmbit disposa encara de poques titularitats i d'una ràtio negativa de càtedres, comparat amb els altres àmbits afins, amb la qual cosa la recerca no pot aspirar a l'increment que li pertocaria atesa la incidència que té en el conjunt de la filologia catalana. Des d'aquest punt de vista, és absolutament necessari l'augment de recursos destinats a personal, amb la creació de càtedres, l'estabilització del professorat contractat i un increment decidit de becaris i de personal contractat de suport a la recerca.

1.5.1.4. *Infraestructures*

La recerca en dialectologia ha abandonat ja el caràcter artesanal per esdevenir tecnològicament sofisticada. Ben sovint, els vicerektorats de recerca de les universitats encara consideren que l'única inversió per als projectes d'investigació geolingüístics s'ha de materialitzar en llibres. Cal conscienciar les diferents administracions de les necessitats materials de les disciplines que basen la seva recerca en el treball de camp. Actualment hi ha en el mercat mitjans acústics i informàtics que possibilitarien el tractament posterior en laboratori dels materials recollits, però que demanen fortes inversions. Fóra important la implementació de les xarxes temàtiques, que impulsarien la mancomunitat de recursos i la renovació tecnològica entre diferents universitats.

Un altre aspecte que demana una revisió decidida és el de les publicacions. Actualment, no n'hi ha cap d'especialitzada en aquest àmbit. Moltes vegades els resultats de la recerca resten inèdits per manca de publicacions adients. Cal, en aquest sentit, una intervenció de l'Administració, dels serveis de publicacions universitaris i de la iniciativa privada, per tal de garantir la creació d'anuaris i revistes especialitzades, alguna de les quals hauria de tenir abast nacional.

1.5.2. *Els recursos*

1.5.2.1. *El finançament*

Evidentment, a més de l'esforç humà necessari, sense el qual és impossible tirar endavant cap iniciativa, els problemes endèmics de la dialectologia tenen en part solució amb l'aplicació de recursos, principalment econòmics, almenys al mateix nivell que s'estan aplicant en altres àmbits afins. Aquests recursos haurien d'ésser invertits en personal dedicat a la recerca (consolidant i promocionant el ja existent i destinant-n'hi de nou); en la creació d'infraestructures d'investigació; en la docència universitària de segon i tercer cicle; en la dotació dels mitjans necessaris per a mantenir tot un seguit de publicacions específiques, i en el finançament concret dels grups i dels projectes de recerca.

Aquest finançament ha de comprometre decididament les institucions públiques (espanyoles, catalanes i europees) i també, en molts casos, les privades.

1.5.2.2. *El compromís de l'Administració*

L'Administració (les administracions) ha d'assumir la recerca en dialectologia no solament en els plans de promoció general del saber, sinó també dins dels seus plans de R+D. Avui en dia, la dialectologia contribueix al coneixement i, en conseqüència, al manteniment de la biodiversitat cultural i col·labora, a més, en la planificació lingüística amb la descripció de models de llengua bàsics per a l'ensenyament i els mitjans de comunicació. La dialectologia no és, doncs, un *divertimento* cultural, i reclama una acció clara en un moment crucial per al futur de l'idioma i, en general, dels idiomes.

Les administracions provincials, comarcals i locals han d'assumir, també, el paper dels dialectes com a part integrant del patrimoni cultural del territori, almenys al mateix nivell que el patrimoni natural o l'artístic. Si hom entén que la conservació de la biodiversitat és un bé comú i un objectiu social de primer ordre, hom hauria d'entendre que la diversitat lingüística (o dialectal) forma part de la diversitat etnicocultural que la societat democràtica convé a mantenir com a garantia de la seva supervivència.

1.5.2.3. *Altres fonts*

Per bé que les entitats culturals privades sense ànim de lucre solen entendre la necessitat de fomentar els estudis dialectològics, l'empresa privada amb incidència damunt del territori haurà de tenir el paper que li correspon en la gestió i la protecció del patrimoni cultural i, amb aquest, dels dialectes. El conservacionisme no es pot entendre com un objectiu romàntic, sinó que s'ha de vincular al foment de la qualitat de vida, per la via de l'equilibri social i ecològic. Des d'aquest punt de vista, la inversió en recerca pot revertir en favor de les mateixes empreses com a marca i indicador de qualitat, aplicable especialment a les noves iniciatives econòmiques aparegudes en el medi rural.

D'altra banda, algunes grans empreses (per exemple, les hidroelèctriques) han d'ésser conscients de llur responsabilitat en la transformació del medi natural i cultural, que en molts casos ha provocat, amb el beneplàcit de l'Administració, un impacte negatiu en àmplies zones del territori, especialment en la regió pirinenca i prepirinenca. A aquestes empreses correspon minorar o, si més no, compensar, les conseqüències d'aquest impacte.

1.5.2.4. *L'optimització de recursos*

Per a una planificació correcta de la recerca, és necessària la creació de fòrums de comunicació verticals (entre l'Administració i el personal investigador) i horitzontals (entre el mateix personal de les diferents universitats i dels centres de recerca). Per als primers, cal la formació de comissions que canalitzin les diverses estratègies. Per als segons, la creació de xarxes temàtiques i la dinamització de les que ja funcionen pot ser una bona via de gestió de recursos i d'infraestructures.

1.5.2.5. *La transferència de la recerca*

Convé obrir, amb caràcter urgent, un ampli debat sobre els sistemes mitjançant els quals la recerca, sobretot la humanística, reverteix sobre la població. Actualment, aquesta és una qüestió que, tanmateix, depassa àmpliament l'àmbit de la dialectologia. Les consideracions fetes a 1.5.2.2 i 1.5.2.3 poden servir de punt de partida.

Al marge de les iniciatives de R+D i de col·laboració amb les empreses, destinades a vehicular els resultats de la recerca, cal un esforç suplementari de popularització i propaganda perquè la societat prengui consciència de la necessitat d'aquesta investigació. En aquest sentit, és molt important la presència temàtica en la premsa i en els mitjans audiovisuals.

1.6. Consideracions finals

1.6.1. *Estatus de la dialectologia en el context científic*

La dialectologia, disciplina d'una gran incidència en la lingüística moderna des dels seus inicis fins a la segona meitat del nostre segle, ha patit una crisi provocada per manca de renovació i per no haver aconseguit un mètode d'anàlisi propi. Les grans transformacions que han sofert les societats occidentals durant el segle, que han canviat el paper tradicional reservat als dialectes, i l'aparició de noves tendències en la lingüística, a les quals la dialectologia tradicional s'ha adaptat molt lentament, han contribuït a un desplaçament de l'interès cap a disciplines d'incidència més social. Només la reformulació dels darrers anys, tot atansant-se a altres disciplines, i l'adaptació al nou paper social de les varietats geogràfiques són garants del futur de la dialectologia.

Es pot dir, en resum, que en els últims trenta anys, a les universitats catalanes, la dialectologia ha passat d'ésser un centre d'interès preferent en els estudis descriptius sobre el català a entrar en un decandiment, per manca d'adaptació i, sobretot, per desplaçament del centre d'interès. En aquest sentit, tot just el període estudiat representa l'inici de la renovació del paper de la disciplina.

1.6.2. *Elements que els investigadors han de corregir o implantar*

Per tal de possibilitar l'adaptació al nou context, el personal investigador ha d'actualitzar els mètodes, ha d'entrar en les vies habituals de finançament i ha d'implantar el treball en equip i la pluridisciplinarietat. És molt important la planificació conjunta de la recerca mitjançant la coordinació entre les diferents universitats i els centres de recerca. L'experiència dels grups existents i de les xarxes temàtiques s'ha de tenir en compte de manera prioritària en un futur immediat. Actualment, la investigació individual i aïllada demana un esforç individual i uns costos econòmics difícilment assumibles tant pel personal de recerca com per les administracions o les universitats que la subvencionen; però, sobretot, no té sentit perquè és poc eficaç i eficient.

1.6.3. *Elements que l'Administració ha de corregir o implantar*

A l'Administració pertoca fornir els mitjans que possibilitin les accions del personal investigador, a través de la dotació de càtedres, la inversió en becaris i el finançament de projectes dins els programes de R+D, així com adreçar aquests projectes, per llur interès temàtic i metodològic, a les agències europees o internacionals. D'altra banda, també pertoca a l'Administració, principalment, la promoció de publicacions especialitzades de l'àmbit que puguin donar sortida a la producció dels diversos investigadors i grups de recerca.

La creació de xarxes temàtiques i la consolidació de les ja existents, així com la projecció de la consideració dels dialectes com a béns patrimonials davant la societat civil, són altres accions en les quals s'hauria de comprometre l'Administració, per tal de corregir, entre altres coses, els grans desequilibris que s'observen entre la dialectologia i les altres disciplines científiques.

1.6.4. *Actitud de la comunitat científica davant la societat*

Cal fer un esforç suplementari de renovació conceptual, d'adaptació als nous contextos científics i a les noves tecnologies aplicables a la recerca empírica i a l'anàlisi posterior. I, per damunt de tot, cal localitzar les noves realitats socials que cal descriure, per poder transferir posteriorment els resultats de la recerca a la societat.

Pertoca en primer lloc als investigadors la difusió dels resultats de la recerca i la seva popularització, sense oblidar que la llengua és patrimoni de tothom i, en conseqüència, tothom s'hi ha de sentir implicat.

1.6.5. *Actitud de la societat davant la comunitat científica*

Justament perquè la llengua és patrimoni de tothom, la societat ha de considerar els dialectes com una part viva del patrimoni cultural col·lectiu. Si hom considera legítima la conservació de la biodiversitat del planeta, els ciutadans també han d'entendre que la diversitat cultural i, amb aquesta, la dialectal, forma part de la biodiversitat. Si conservar el planeta és un postulat ecològic, conservar la cultura és un postulat democràtic.

2. Història de la llengua

2.1. Definició i límits de la matèria

2.1.1. *Introducció: reconstruir la història d'una llengua*

Els grups humans han anat creant al llarg del temps una imatge de llur societat, han interpretat el passat per adoptar una identitat diferenciada respecte a les societats veïnes. Entre els diversos aspectes que formen la bastida històrica d'un grup humà, la història de la seva llengua hi té un paper molt important. Per això la història de la llengua no és independent de les altres ciències socials i humanes, sinó que en forma part; s'orienta cap a una parcel·la molt concreta del coneixement històric: la realitat idiomàtica i la seva evolució.

En el mateix moment que una societat comença a especular sobre el llenguatge també inicia la reflexió sobre el seu caràcter històric. En conseqüència, l'historiador de la llengua ha de tenir present que el llenguatge no solament té una funció comunicativa, sinó que també en té una de simbòlica (que, per exemple, serveix per identificar un grup social); per això, reconstruir la història d'una llengua, a més d'aportar un coneixement sobre el passat, serveix per comprendre el present i poder plantejar hipòtesis sobre el futur.

La història interna d'una llengua només comprèn la seva evolució estructural, però no tots els canvis idiomàtics es poden explicar des d'aquesta perspectiva; per tenir una visió suficientment global del fet lingüístic cal analitzar les dades culturals i històriques de la societat de la qual s'estudia el llenguatge. La història externa d'una llengua s'interessa pels usos i pels aspectes simbòlics de la funció comunicativa: prejudicis sobre la llengua, maneres de designar-la i de descriure-la, nombre de parlants, usos literaris, usos privats i públics... En resum: implica els usuaris del codi comunicatiu. L'historiador de la llengua, sense incórrer en l'error d'interpretar el passat projectant-hi efectes del present, ha de reconstruir les etapes per les quals ha travessat l'idioma, tot establint una continuïtat històrica coherent que descrigui les especificitats idiomàtiques de cada època, territori i grup social.

2.1.2. *Definició i espai disciplinari*

La lingüística com a ciència neix al segle XIX, quan les universitats germàniques promouen per primera vegada lingüistes «professionals», investigadors i docents que es dediquen exclusivament a la filologia. El mètode que utilitzen per a llurs estudis és el comparativista; la comparació científica entre llengües. Aquest mètode va donar i dona grans resultats, però presenta dificultats: entre les condicions teòriques del mètode i la realitat concreta a la qual s'aplica sempre hi ha desajustaments. Aquest desnivell entre la teoria i la realitat es pot superar des d'una altra perspectiva: la metodologia d'una disciplina històrica, que pot buscar explicacions als fets que el mètode comparativista no resol. La història de la llengua, doncs, no contradiu els resultats que s'aconsegueixen a través d'aquest mètode, sinó que els completa.

La disciplina que se sol col·locar sota el rètol d'«història de la llengua» té uns confins molt difusos. Si bé és indiscutible que en principi ha de quedar compresa dintre d'un apartat genèric de

lingüística diacrònica, també és ben cert que n'ultrapassa els límits tradicionals i ocupa espais temàtics propis d'altres àrees de coneixement que, en efecte, prenen la llengua històrica com a argument més o menys col·lateral. Del conjunt de les disciplines que tenen la llengua com a objecte, la història lingüística és la que disposa d'uns contorns menys clars. La indefinició teòrica de la matèria, sumada a l'agregació d'una sèrie de camps adjacents i complementaris, fan d'allò que convenim a anomenar *història externa* d'una llengua un domini força complex. Tota vegada, a mig camí de la història general, de la lingüística més descriptiva i de la sociologia, és cert que podem identificar un punt d'unió, un camp compartit. Com ha posat en relleu Peter Burke, aquest àmbit ha d'ésser omplert justament per la història social de la llengua.

La història sempre s'ha elaborat des d'una certa aprehensió del present. Com declarava Benedetto Croce, tota història sempre és història contemporània. Pel que fa a l'estudi de les llengües, avui aquest punt de partida previ ens el dona, i de forma immillorable, el saber sociolingüístic. Però l'adaptació de l'esguard sociològic sobre el tapís de la història no resulta gens fàcil, ni fiable: requereix, per dir-ho d'alguna manera, un temps d'aclimatació, sense el qual sovint es presenten clarobscurcs que engavanyen la lectura; en aquest cas, la lectura de la complexitat de la història.

La prevenció que ha de tenir el sociolingüista davant de la diacronia ja va ésser descrita convincentment per Brigitte Schlieben-Lange. En opinió d'aquesta investigadora alemanya, la sociolingüística hauria de desplegar les categories generals de la matèria en l'estudi de la situació històrica a fi de posar en qüestió aquestes mateixes categories a la vista dels resultats. En cap cas no s'haurien de traslladar automàticament anàlisis d'índole sociolingüística d'una societat a una altra o d'una època a una altra.

A cavall, doncs, de la filologia estricta, de la història social genèrica i de la nova sociolingüística (o potser millor: de la sociologia del llenguatge), la història de la llengua ha pogut ésser qualificada com una «categoria controvertida»: com una amalgama de sabers, en qualsevol cas, difícils de perfilar. Si prescindíem, però, de l'accepció clàssica de la noció *història de la llengua*, confosa amb la de gramàtica històrica o fins amb la d'història de la literatura (o de la llengua de la literatura), ens resta cenyir aquest espai al que, de fet, representa la història social d'un idioma. La història d'una llengua s'hauria d'entendre, així, com la disciplina que fa de nexa d'unió de la filologia estricta amb les ciències socials. Dit altrament, com una adaptació diacrònica de la sociologia d'una llengua; o, si es prefereix, com una sociolingüística històrica.

La història d'una llengua ha de cobrir tres grans buits, tres subdivisions disciplinàries que interaccionen constantment:

- a) La història de la filologia i les idees lingüístiques
- b) La història dels models formals (orals i escrits)
- c) La història del pensament lingüístic.

2.1.3. *La història de la llengua a l'àmbit català i a l'àmbit internacional*

Darrerament, la singularització de la història de la llengua ha estat objecte d'un bon nombre d'indagacions d'abast internacional. Als territoris de parla catalana, les indagacions teòriques sobre perfils d'aquesta àrea del saber no s'han prodigat fins molt recentment i han anat a remolc d'aquelles que ja s'han fet en altres zones culturals, molt particularment dins l'àmbit de la filolo-

gia italiana. Va ésser amb la voluntat de resoldre aquest buit especulatiu que, d'ençà de 1991, té lloc a la Universitat de Girona un col·loqui bianual que aplega especialistes en la matèria d'arreu d'Europa, i sobretot dels dominis romànics. Aquests col·loquis, a més de reunir alguns dels millors estudiosos europeus en la matèria (i convertir-se, per tant, en un fòrum important), també han divulgat els esforços de la recerca catalana més enllà del seu àmbit acadèmic.

2.2. Antecedents

2.2.1. *Precedents de la història de la llengua catalana: les recerques d'història cultural*

No seria del tot cert (ni just) considerar que la disciplina de la història de la llengua s'ha concebut en aquests últims anys i que ha sorgit del no-res. Les recerques que es desenvolupen en l'actualitat sota el comú denominador d'*història de la llengua catalana* tenen com a antecedents notables les prospeccions en els usos lingüístics antics incorporades dins d'una sèrie de treballs que en podríem dir (ràpidament) *història de la cultura*. Així doncs, molt abans que en quedés estipulada una docència, o unes línies de recerca subsidiàries, diversos humanistes d'interessos amplis i varis, com Jordi Rubió, Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarnier o el pare Miquel Batllori, entre d'altres, ja havien dedicat part de llurs obres a desentrellar la història dels usos lingüístics (dels literaris i dels no literaris) als territoris de parla catalana. És innegable, de tota manera, que en principi aquesta història lingüística inconfessa va ésser deutora de les històries de la literatura, i de fet en va formar una mena de subapartat més o menys notori. Donada l'evanescència (i per tant la intangibilitat) dels usos espontanis en el passat, la matèria més sòlida a què es podia aferrar l'estudiós que volia percebre un determinat estat de llengua antic era en la *scripta*, en la llengua de les produccions cultes. Encara no s'havia encunyat la noció d'*història social* de la llengua, que més contemporàniament ha acabat fent fortuna.

Amb una mirada potser més atenta a la realitat historicocultural del fet lingüístic, hem de situar diverses aportacions indiciàries, sobretot les de Joan Fuster. Aquest assagista valencià ha estat el primer que ha urgit la comunitat científica del país a elaborar una història «total» de la llengua catalana. De fet, el seu projecte confessat d'elaborar-ne una no es pot dir que no veiés la llum. En tot cas, la va veure d'una manera fragmentària, i avui en podem recompondre les línies mestres recuperant els estudis de llengua (pràcticament tots de caràcter històric) que va administrar en forma de llibres i articles.

2.2.2. *La sociolingüística*

Des de les primeres temptatives d'elaboració d'una sociolingüística catalana, aquesta empresa va ésser considerada una assignatura pendent, un buit ostensible en el panorama historiogràfic que calia complimentar. Alguns pocs estudiosos dels Països Catalans, vinculats i no vinculats al món universitari, han construït una gran part de llurs corpus de teoria sociolingüística sobre la base de la història: de l'estudi dels usos i dels desusos pretèrits de les llengües als territoris de parla catalana.

2.3. L'assignatura d'història de la llengua a la universitat

2.3.1. *Els primers intents de sistematització de la història del català i el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*

En el quinquenni 1990-1995, influïts sobretot per l'aparició dels primers intents de sistematització de la història del català, van aparèixer una colla de manuals escolars (o de pretensió bàsicament escolar) sobre la matèria, així com tot un seguit de monografies en les publicacions especialitzades en filologia catalana. En certa manera, es va fer un pas decisiu en la consolidació de la història de la llengua catalana com a disciplina autònoma en el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el 1986. En efecte, en aquestencontre es va dedicar per primera vegada una «àrea científica» concreta a la matèria, i d'aquí en va resultar l'edició d'un volum important (València, 1989), tant pel gruix de les contribucions que s'hi apleguen com pels indicis metodològics que s'apunten en diverses parts del llibre. D'altra banda, el fet que aquestes pàgines es publicuessin a València no és pas casual. Allà, seguint els dictats de Manuel Sanchis Guarner i de Joan Fuster, es va constituir un nucli de treball en història de la llengua ben definit i actiu.

2.3.2. *La conversió en assignatura de la història de la llengua catalana*

L'assignatura d'història de la llengua catalana, a part d'ocupar un cert espai en les assignatures de llengua catalana dels ensenyaments secundaris, ha estat objecte de tractaments detallats en els plans d'estudi de filologia catalana de totes les universitats del país. Partint de la base que el rètol *història de la llengua catalana* està regulat pel Ministeri com a matèria troncal per a la titulació en filologia catalana, avui dia no hi ha cap llicenciat en aquesta carrera que no n'hagi hagut d'assimilar, almenys sobre el paper, els ensenyaments.

2.3.3. *Els problemes de l'assignatura: les disciplines adjacents*

La història de la llengua és una matèria troncal, però una cosa és el que diuen els plans d'estudi i una altra és el que, en cada cas, s'entén per *història de la llengua*; fet que, a la pràctica, pot portar (i sol portar) a vehicular en nom seu matèries més aviat adjacents, però que al cap i a la fi en formen part. Pensem en la gramàtica històrica, l'onomàstica, l'etimologia o el comentari lingüístic/filològic de textos que, si bé tenen el denominador comú de la historicitat, no són pròpiament homologables a la idea més elaborada teòricament del que hem d'entendre per *història de la llengua*; si de cas, en poden ser un subconjunt. Aquestes disciplines, que tenen unes estructures teòriques i uns processos metodològics propis, s'han de considerar, des del punt de vista de la història de la llengua, complementàries. En realitat, doncs, la presència nominal de la història de la llengua catalana en els plans d'estudi vigents pot conduir a un engany d'apreciació. D'una banda, ha quedat afermada com una àrea de coneixement ineludible en els estudis universitaris de llengua i literatura catalanes, però, de l'altra, el marc disciplinari on s'inscriu és molt lax i permeable. Es dona una paradoxa semblant amb l'interès que suscita aquesta disciplina dintre de la comunitat universitària.

La conversió en assignatura de la història de la llengua catalana tendeix a ésser un fet consumat en molts centres d'estudis. La singularització d'aquesta assignatura (o de les assignatures, en plural, que es podrien acollir sota aquest rètol genèric) és un dels reptes que té plantejada la filologia catalana actual. De moment, la màxima especificació d'una docència centrada precisament en la història del català, la trobem en els programes de doctorat de la Universitat de Girona d'ençà de la seva posada en marxa.

2.4. La recerca

2.4.1. *La investigació i el personal docent*

La recerca en història de la llengua a Catalunya només té una planificació específica i un interès prioritari a la Universitat de Girona; a les altres universitats depèn de les iniciatives individuals del personal investigador. La consolidació de grups de recerca és fonamental per a la matèria, perquè evita la dispersió dels esforços i dels mètodes de treball i unifica el procés d'anàlisi i d'interpretació de les dades. A part dels grups i projectes, cal comptar amb els treballs de recerca i amb les tesis, que a vegades depenen més de l'interès de l'investigador que de les línies d'investigació de les universitats. En canvi, tal com s'observarà a les dades de recerca, l'organització de congressos i les publicacions es relacionen, en gran manera, amb els grups d'investigació.

A la Universitat d'Alacant i a la Universitat de València també hi ha un gran interès per aquesta matèria; a les dades de recerca s'observarà que aquestes dues universitats l'han convertida en un eix essencial de llurs investigacions.

Quant al personal investigador en història de la llengua, es constata també la importància dels grups de recerca, que potencien aquesta disciplina als plans d'estudi. Ja hem assenyalat que la docència en aquesta matèria sovint se centra en matèries col·laterals, per això és difícil comptabilitzar amb exactitud el nombre del personal docent. Hi ha el cas, per exemple, de la Universitat Autònoma de Barcelona, que a pesar de tenir la història de la llengua com a línia d'investigació en el període que estudiem, a partir de 1992 perd un grup d'investigació i experimenta una davallada considerable en el nombre de publicacions d'aquesta matèria perquè es consuma la separació del Col·legi Universitari de Girona de la Universitat Autònoma de Barcelona —i els investigadors en història de la llengua passen a formar part de la nova Universitat de Girona.

2.4.1.1. *Estat actual de la recerca*

Certament, la producció d'estudis d'història del català feta des de les universitats catalanes no ha parat de créixer els últims anys. Les aportacions que en deriven, i la solidesa del marc teòric de què se serveixen, han fet que la recerca en aquest terreny comenci a resultar equiparable amb la que, des de fa molt, s'està duent a terme en altres zones lingüísticoculturals. (Pensem, ni que sigui de passada, en l'entitat que se li sol concedir a la història de la llengua dintre del món de la cultura humanística italiana.)

Durant el sexenni 1990-1995 s'han presentat cinc tesis doctorals que podem considerar plenament d'història de la llengua; hi ha dues tesis més que tracten un tema tangencial, però que s'hi poden incorporar. Tot i que la introducció d'aquesta matèria a Catalunya és recent (sense que això menystingui els estudis d'història cultural i la sociolingüística), el nombre de tesis, llibres i articles del sexenni estudiat és considerable, per bé que encara queden moltes llacunes a la història de la nostra llengua. El recompte final, però, és prou esperançador respecte al futur de les investigacions en aquesta matèria.

2.4.1.2. *La recerca especialitzada*

Una altra cosa és la recerca especialitzada, que surt dels departaments universitaris. Si deixem de banda l'existència del nucli consistent d'estudiosos d'història lingüística que hi ha a la Universitat de València i a la Universitat d'Alacant, a Catalunya només trobem un grup que tingui aquesta temàtica com a objecte d'estudi específic. En efecte, des de la posada en funcionament del Departament de Filologia i Filosofia de la Universitat de Girona, s'ha pretès articular un equip d'estudiosos amb uns interessos força complementaris, i sobretot amb una certa consciència comuna de les mancances d'aquesta àrea temàtica.

2.4.2. *La Secció Francesc Eiximenis de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes (ILCC): un centre de referència en història de la llengua*

En certa manera, el grup de professors i estudiosos de la història del català que treballa en el Departament de Filologia i Filosofia de la Universitat de Girona tenen per objectiu, en moltes de les seves publicacions i cursos d'especialitat, la definició de l'espai privatiu de la història de la llengua, de les seves convergències amb altres àmbits, i en suma de les seves especificitats dintre del coneixement diacrònic general.

Una de les instàncies decisives en la materialització d'aquest grup de recerca va ésser la creació d'un institut de recerca que, entre les seves línies mestres, tenia la voluntat de construir un centre de referència en història de la llengua. L'any 1986 es va fundar, depenent de la que al cap de poc s'havia de convertir en Universitat de Girona, la Secció Francesc Eiximenis de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes. Durant els primers anys de funcionament, aquesta plataforma de recerca ha servit per bastir la biblioteca especialitzada en història de la llengua catalana més important del país.

L'any 1994, principalment des d'aquest centre, es va promoure el reconeixement com a xarxa temàtica en història de la llengua i la literatura catalana antiga d'un col·lectiu de professors que, a més de la Universitat de Girona, estava integrat per docents de la Universitat Rovira i Virgili, la Universitat de Lleida, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat de València i la Università degli Studi di Napoli. Aquest grup consolidat (o «grup de recerca de qualitat») va obtenir un ajut d'1.500.000 pessetes. L'any 1995 es va renovar aquesta consideració.

TAULA 12
Reconeixement institucional de xarxa temàtica

<i>Xarxa temàtica</i>	<i>Universitats</i>	<i>Any</i>	<i>Institució</i>	<i>Ajut en ptes.</i>
Història de la llengua i la literatura catalana antiga	UdG	1994	CIRIT	1.500.000
	URV			
	UdL	1995		
	UAB			
	UV			
	Università degli Studi di Napoli			

2.4.3. Les línies d'investigació i els congressos

Les principals línies d'investigació seguides durant el sexenni 1990-1995, i prosseguides els anys posteriors, han produït particularment monografies (simposis, articles, llibres) sobre la vivència de la llengua catalana durant l'edat moderna. Els límits de la castellanització i de la francèsització del país, la qualitat de la llengua escrita en aquestes èpoques, les dinàmiques de classe i els usos idiomàtics, han catalitzat el paisatge de la recerca en història de la llengua catalana d'aquests darrers anys. En part ha estat gràcies a aquesta feina que s'ha rellegit la periodització clàssica a què s'havia sotmès la història cultural catalana. I des d'una òptica més general, a partir de la nova història lingüística proposada pel grup d'estudiosos de la Universitat de Girona, s'ha aconseguit d'enquadrar la filologia catalana dintre del marc de la història de les idees. La història social del català s'hauria de pensar, primordialment, com la història d'una imposició, de la imposició política d'un sistema lingüístic sobre un territori.

Molts dels projectes concrets que s'han tirat endavant en el sexenni 1990-1995 han valgut l'ajut de les institucions. Així, l'any 1993 la CIRIT va dotar amb 1.600.000 pessetes el projecte Història de la llengua: homogeneïtat *vs.* heterogeneïtat, dirigit per la Universitat de Girona. Dintre del programa ARCS per al sufragament de col·loquis científics, el 1993 van rebre suport econòmic el congrés sobre *La llengua catalana al segle XVIII* (150.000 pessetes) i el Segon Col·loqui Internacional: *Problemes i mètodes d'història de la llengua* dedicat a la història del lèxic (225.000 pessetes), i el 1995 en va rebre el Tercer Col·loqui Internacional, centrat en el tema

TAULA 13
Ajuts per a congressos

<i>Congrés</i>	<i>Ajut</i>	<i>Any</i>	<i>Universitat</i>	<i>Institució</i>
<i>La llengua catalana al segle XVIII</i>	150.000	1993	UdG	DGICYT ARCS
Segon Col·loqui Internacional: <i>Problemes i mètodes d'història de la llengua</i>	225.000			
Tercer Col·loqui Internacional: <i>Llengua i religió a l'Europa moderna</i>	225.000	1995		

de la llengua i la religió a l'Europa moderna. Aquest mateix any la CIRIT va considerar «grup de recerca de llengua i literatura de l'edat moderna» l'equip dirigit des de l'ILCC de la Universitat de Girona.

TAULA 14
Reconeixement institucional de grups de recerca

<i>Grup</i>	<i>Universitat</i>	<i>Any</i>	<i>Institució</i>
Llengua i Literatura de l'Edat Moderna	UdG: ILCC	1995	CIRIT

Pel que fa a les aportacions de la DGICYT, a part dels ajuts concedits als congressos esmenats, cal dir que l'any 1994 es va dotar amb 1.400.000 pessetes el projecte global «La invenció de la llengua catalana del segle XV al XIX», format pels subprojectes «Models de llengua literària (oral i escrita) a l'edat moderna» i «Imposició de la llengua catalana: ideologia i prescripció», vinculats tots també a la Universitat de Girona.

TAULA 15
Ajut institucional a projectes de recerca

<i>Projecte</i>	<i>Any</i>	<i>Universitat</i>	<i>Institució</i>	<i>Ajut</i>
Història de la llengua: homogeneïtat <i>vs.</i> heterogeneïtat	1993	UdG	CIRIT	1.600.000
La invenció de la llengua catalana del segle XV al XX	1994	UdG: ILCC	DGICYT	1.400.000
<i>a)</i> Models de la llengua literària (oral i escrita) a l'edat moderna <i>b)</i> Imposició de la llengua catalana: ideologia i prescripció				

2.5. Les publicacions. Revistes i col·leccions de llibres

Pel que fa a les publicacions que acullen materials d'història de la llengua catalana, cal destacar que sempre ho solen fer de manera esporàdica. No hi ha, actualment, cap revista periòdica dedicada concretament a la matèria. En aquest sentit la diferència amb altres àmbits en què la història de la llengua té un estatus més reconegut és notòria. Amb tot, les contribucions més destacables acostumen a aparèixer en revistes de filologia general, com ara les valencianes *Caplletra*, *A Sol Post* o el *Butlletí de l'Associació Borrianenca de Cultura*, i en *Els Marges*, *Randa*, *Estudi General*, *Revista de Catalunya*, per citar només les més destacades. Hi ha també col·leccions de llibres com ara «Història de la llengua», coeditada per Eumo i la Universitat de Girona; la «Biblioteca Sanchis Guarner», coeditada per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i l'Institut de Filologia Valenciana, i la «Biblioteca Marian Aguiló», coeditada pel Departament

de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Diverses editorials són especialment sensibles al tema: Curial, amb la «Biblioteca Torres Amat», o Altafulla, amb una important col·lecció de facsímils («Documents de filologia catalana»). En les actes dels congressos periòdics de l'AILLC abunden les contribucions en aquesta mateixa línia. I, d'ençà de 1995, cal ressaltar l'aparició de *Quèrn. Repertori bibliogràfic biennal de literatura i llengua catalanes de l'edat mitjana i l'edat moderna*.

2.6. Dades sobre la recerca

En la comptabilització de les publicacions tornem a trobar el problema de la indefinició dels límits de la disciplina, perquè la història de la llengua catalana se serveix d'investigacions de matèries com la gramàtica històrica, la toponímia o l'onomàstica; a més, tot sovint els límits entre les diferents matèries no són prou clars. Per això el cens de publicacions és molt restrictiu (veg. 2.1.2).

En les dades que segueixen també cal tenir en compte, tal com s'explica a l'apartat 2.4.1, que el 1992 es va crear la Universitat de Girona i que els investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona en història de la llengua s'hi van adscriure majoritàriament.

Han estat publicats setze llibres en el període 1990-1995, tots vinculats a la investigació universitària: dos, a la Universitat Autònoma de Barcelona; set, a la Universitat de Girona; un, a la Universitat de València; dos, a la Universitat de Barcelona; tres, a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, i un, a la Universitat de Lleida.

TAULA 16
Publicacions d'història de la llengua: llibres

<i>Universitats</i>	<i>Llibres</i>
UAB	2
UdG	7
UV	1
UB	2
URV	3
UdL	1
Total	16

Quant a capítols de llibre i articles, sumen un total francament considerable: cent setze, també tots vinculats a les tasques de recerca universitària: vint-i-cinc, a la Universitat d'Alacant; vint-i-set, a la Universitat de València; sis, a la Universitat Autònoma de Barcelona; dinou, a la Universitat de Barcelona; vint-i-set, a la Universitat de Girona; dos, a la Universitat de Lleida, i deu, a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

TAULA 17
Publicacions d'història de la llengua: capítols de llibre i articles

<i>Universitats</i>	<i>Capítols de llibre i articles</i>
UA	25
UV	27
UAB	6
UB	19
UdG	27
UdL	2
URV	10
Total	116

Pel que fa a les reunions científiques, s'han celebrat cinc congressos: dos, a la Universitat Autònoma de Barcelona, i tres, a la Universitat de Girona.

TAULA 18
Història de la llengua: congressos

<i>Universitats</i>	<i>Any</i>	<i>Congressos</i>
UAB	1991	1
	1995	1
UdG	1993	2
	1995	1
Total		5

I respecte a la participació en encontres científics nacionals i internacionals amb aportacions de ponències, hi ha hagut dinou professors que hi han intervingut: dos, de la Universitat de València, i disset, de la Universitat de Girona.

TAULA 19
Nombre de participants amb ponències a congressos, seminaris i simposis

<i>Universitats</i>	<i>Any</i>	<i>Congressos, seminaris i simposis</i>
UV	1990	1
	1991	1
UdG	1993	2
	1994	1
	1995	4
	1993	6

TAULA 19 (Continuació)
 Nombre de participants amb ponències a congressos, seminaris i simposis

<i>Universitats</i>	<i>Any</i>	<i>Congressos, seminaris i simposis</i>
UdG	1994	2
	1995	2
Total		19

Ressaltem també una traducció l'any 1995 vinculada a la Universitat de Girona.

TAULA 20
Traduccions

<i>Universitat</i>	<i>Any</i>	<i>Traduccions</i>
UdG	1995	1
Total		1

En relació amb les tesis doctorals, en el període que analitzem se n'han llegit dotze: cinc, a la Universitat Autònoma de Barcelona; dues, a la Universitat de Barcelona; tres, a la Universitat d'Alacant, i dues, a la Universitat de València.

És molt sorprenent que, amb la intensa i qualificada activitat de recerca en història de la llengua que es desenvolupa a la Universitat de Girona, no se n'hi hagi llegit cap en quatre anys. Costa d'explicar-ho i no deixa d'ésser preocupant en el sentit que pugui significar una solució de continuïtat en el futur de la investigació en aquest terreny, fet que seria molt negatiu. Caldria, doncs, que s'incentivés també en els llicenciats l'interès perquè segueixin la línia marcada per aquesta Universitat.

TAULA 21
Tesis doctorals

<i>Universitats</i>	<i>Any</i>	<i>Tesis doctorals</i>
UB	1989-1990	1
	1990-1991	1
	1991-1992	2
	1995-1996	1
UA	1990-1991	1
	1991-1992	1
UV	1991-1992	2
	1992-1993	1
	1995-1996	2
Total		12

2.7. Les perspectives de futur

2.7.1. *Aspectes que cal consolidar*

Les qüestions metodològiques han centrat, aquests darrers anys, un debat que ha tingut l'objectiu de definir els límits, la teoria i els mètodes de la disciplina, discussió prioritària que han atès els col·loquis catalans d'història de la llengua. Cal, però, no abandonar aquesta via, imprescindible si volem una història de la llengua catalana amb unes bases metodològiques i teòriques coherents i sòlides.

En el sexenni estudiat, tal com s'observa a les taules sobre la recerca, les investigacions sobre aquesta matèria són abundants; ara bé, aquesta creixuda evident en la qualitat del producte a casa nostra no s'ha vist corresposta amb un increment proporcional de l'oferta d'assignatures dintre dels plans d'estudi. Cal destacar que tampoc no hi ha hagut cap programa de doctorat específic d'història de la llengua, per bé que als programes de doctorat de la Universitat de Girona la història de la llengua hi ha tingut un pes considerable.

També s'ha d'aconseguir que els avenços en aquesta matèria (evidents i importants) transcendixin l'àmbit acadèmic i entrin a formar part del debat entorn de la llengua que s'està desenvolupant a la societat. No totes les síntesis d'història de la llengua d'aquests darrers anys, per exemple, els incorporen.

La creació d'una revista dedicada exclusivament a la història de la llengua seria un pas important per tal de coordinar esforços i tenir una visió àmplia dels estudis que s'estan duent a terme en aquesta àrea i els problemes que sorgeixen, que és bo que siguin discutits per la comunitat científica; un òrgan de comunicació exclusiu de la matèria seria un bon fòrum per debatre el present i el futur de la disciplina.

Actualment ja hi ha col·leccions de llibres dedicades exclusivament a la història de la llengua, fet que ha permès editar manuscrits inèdits i recuperar textos d'accés difícil. És una tasca fonamental que cal promoure i intensificar.

2.7.2. *Les tasques prioritàries*

Les perspectives de futur de l'estudi científic de la història de la llengua catalana basculen entre la promoció relativa que en fan els plans d'estudi vigents i l'esplet de publicacions que, ara com mai, buiden i revisen, de vegades amb enfocaments renovadors i agosarats, el passat de l'idioma. Cal, en primer lloc, elaborar una història total del català, projecte avui encara inacabat. Tenir en disposició una sèrie de volums que considerin el català des dels orígens fins a l'actualitat, com tenen els italians o els francesos, hauria d'ésser un objectiu prioritari de la comunitat científica. Això no serà possible, sens dubte, si la tasca no l'empren un equip i si no s'esmercen els recursos imprescindibles per desenvolupar l'obra.

Un altre reptre seria la diguem-ne «internacionalització de la recerca» efectuada a l'espai lingüístic català. Els col·loquis empresos a la Universitat de Girona van en aquesta direcció. No és pas casual, doncs, que les actes del primer congrés fossin editades sota l'epígraf de «Problemes i mètodes de la història de la llengua». Una altra plataforma vàlida per a aquest objectiu fóra la creació d'una revista especialitzada en diacronia lingüística, i particularment en història social de la llengua.

2.7.3. *La necessitat de finançament*

L'Administració ha de posar a disposició del personal investigador els mitjans necessaris perquè es puguin aconseguir els objectius; es fa indispensable la inversió en becaris i professorat i el finançament dels projectes de recerca. Cal, en fi, que les administracions s'impliquin en la necessitat que té la nostra societat de reconèixer el passat de l'idioma propi, o sigui, de l'idioma «històric», del país.

2.8. **Utilitat de la història de la llengua**

El complex i controvertit procés de normalització lingüística que viuen els països de llengua catalana ha popularitzat el debat sobre la història de la llengua; debat, però, que fins fa poc no s'ha vist prou acompanyat d'investigacions sòlides, imprescindibles per fonamentar-ne la discussió. La recerca ha de desentrellar el passat idiomàtic per tal de proporcionar arguments que puguin ajudar a entendre el present i a planificar el futur. La història de la llengua ha de tenir un pes important en la normalització cultural, ha d'ésser una eina essencial per al debat entorn de la llengua; per això la recerca en aquest camp té una gran importància social. La universitat ja disposa d'una bona colla d'especialistes per tirar endavant aquesta comissió. Sense la dotació d'uns recursos humans i materials ineludibles, però, la història del català pot esdevenir residual i inoperant. Pot quedar, de fet, inutilitzada com a eina de reflexió sobre el que ha estat, i el que és, la nostra comunitat lingüística.

3. Gramàtica històrica, lexicografia històrica, onomàstica

3.1. Delimitació, context científic i antecedents

Si dins la terminologia de la lingüística hi ha conceptes vagues per massa generals i, doncs, mancats d'una concreció suficient, el de *gramàtica* n'és un, malgrat que per la seva antiguitat i transcendència hauria d'haver-se delimitat convenientment.

Des del punt de vista de l'usuari de la llengua, per *gramàtica* hom pot entendre la competència que té per establir de manera sistemàtica relacions entre determinades sèries fòniques i els significats pertinents. La gramàtica així concebuda seria el conjunt de regles que possibiliten la generació d'un nombre il·limitat de frases.

Tanmateix, a l'hora d'entrar en la consideració del que se'n diu *conjunt de regles*, hom s'adona que, des que comença a usar-se el terme *gramàtica*, no hi ha unitat de criteris, en el sentit que no totes les gramàtiques inclouen i consideren les mateixes parts o nivells en l'anàlisi de les llengües que tracten.

Si el significat tradicional de *gramàtica* era molt ampli, modernament ha tendit a estrènyer-se excloent-ne, per exemple, la fonètica, la fonologia i la semàntica; o bé, tot implicant mètodes diferenciats, encabint la fonologia en la morfologia i la sintaxi. Nogensmenys, als nostres dies hi ha un retorn a la concepció global, la qual ha recuperat la semàntica amb un èmfasi significatiu.

Sense voler entrar en la consideració de les diverses classes de gramàtica que s'han pogut establir d'acord amb els objectius proposats, sí que cal subratllar, en canvi, que històricament hom pot diferenciar bàsicament dos propòsits: el que tendeix a la correcció i a facilitar els preceptes del bon ús lingüístic (gramàtiques normatives), i el que, anant molt més enllà, pretén d'explicar l'ús real de les llengües, prescindint del fet que sigui adequat o no a les normes convingudes per al nivell estàndard.

En la relació de classes de gramàtica, en una bona part de diccionaris de lingüística, no hi cap la gramàtica històrica. Ens hauríem de preguntar per què. D'antuvi, cal reconèixer que es tracta d'una mancança injustificable. Podríem trobar-ne l'explicació en el fet que la gramàtica històrica no és ni una descripció de l'ús de les llengües, ni una presentació de la normativa llur. Això probablement fa que no es vegi pròpiament com una gramàtica.

Quin és el contingut de la gramàtica històrica? L'evolució dels sons i dels fonemes, de les categories morfològiques i dels constituents sintàctics de la frase, i la formació dels mots. Per consegüent, fa la història de les formes de la llengua i de llur funcionament; sense interessar-se necessàriament per altres aspectes que no siguin l'explicació mateixa de l'evolució.

Considerem, doncs, que la gramàtica històrica és la ciència que estudia el procés evolutiu intern d'una llengua en tots els seus elements.

Com a ciència neix de l'activitat dels neogramàtics, els quals van observar que la transformació de les llengües es basa en canvis fonètics de caràcter regular sotmesos a unes rígides *lleis fonètiques*, de manera que només l'analogia podia alterar la regularitat.

Posteriorment, Saussure estableix una dicotomia en els estudis lingüístics, separant clarament la *lingüística sincrònica* de la *diacrònica*. Es tracta d'una distinció metodològica i operativa, encara que per a alguns autors, com Coseriu, no té un fonament en el fet lingüístic real, per tal

com la llengua és un fenomen dinàmic per naturalesa, no pas estàtic, i, doncs, el canvi n'és un fet natural i no una anomalia.

Tanmateix, l'aportació més important a l'estudi de la lingüística històrica és deguda encara al model establert pels neogramàtics, però els models posteriors hi han fet contribucions interessants. Així la dialectologia (geografia lingüística) ha col·laborat a eixamplar els esquemes rígids i mecanicistes dels neogramàtics, ja que presenta la llengua en la seva realitat molt més diversificada, de manera que el caràcter de les lleis fonètiques és matisat en el sentit que es tracta de tendències generals evolutives, tot admetent molts casos de pertorbació d'aquestes lleis per factors distorsionadors com l'homofonia o l'etimologia popular, ultra l'acció de l'analogia.

Posteriorment, la lingüística estructural ha introduït la noció de *sistema* en la lingüística diacrònica enfront de l'atomització en l'anàlisi dels fenòmens evolutius que caracteritzava els neogramàtics.

3.2. Recurs a la filologia, l'onomàstica, la dialectologia, la lingüística comparada

3.2.1. *Recurs a la filologia*

El recurs a la filologia, entesa com l'anàlisi dels textos llatins i romànics, és un dels factors que distingeix la lingüística romànica en general i la catalana en particular. Saussure en va reconèixer l'avantatge:

La linguistique proprement dite, qui fit à la comparaison la place qui lui revient exactement, naquit de l'étude des langues romanes et des langues germaniques. Les études romanes, inaugurées par Diez (sa *Grammaire des langues romanes* date de 1836-1838), contribuèrent particulièrement à rapprocher la linguistique de son véritable objet. C'est que les romanistes se trouvaient dans des conditions privilégiées, inconnues des indo-européanistes; on connaissait le latin, prototype des langues romanes; puis l'abondance des documents permettait de suivre dans le détail l'évolution des idiomes. Ces deux circonstances limitaient le champ des conjectures et donnaient à toute cette recherche une physionomie particulièrement concrète.

3.2.2. *L'onomàstica*

L'onomàstica i sobretot la toponímia, pel seu implícit caràcter conservador, també sol aportar una informació valuosa sobre estats antics desapareguts. Per exemple, un topònim com *Vallmanya* ens constata l'existència de la forma catalana *manya* 'gran' (MAGNA), desapareguda en època preliterària i que no figura en la documentació de què disposem; o bé, la toponímia que conté fossilitzat l'article derivat de IPSU, IPSA, com *Sant Joan Despí* o *Sant Martí Sarroca*, ens informa de l'extensió antiga de l'article salat al Principat. L'onomàstica serva inalterats molts estadis de l'evolució fonètica, morfològica i fins i tot sintàctica que podrien restar ignorats per sempre sense els exemples que ens els il·lustren.

3.2.3 *La dialectologia*

La dialectologia o geografia lingüística també està molt interrelacionada amb la gramàtica històrica, perquè aquesta no solament estudia i informa dels orígens de les diferències dialectals (evitant així que la dialectologia esdevingui una mera taxonomia de fets lingüístics), sinó que alhora la dialectologia aporta una informació valuosa a la gramàtica històrica per a establir millor les regles evolutives. Per exemple, la informació dialectal de pronúncies ioditzants de tipus [páyə] ‘palla’ fa possible concloure que hi ha una doble evolució de L més iod en català i de determinar-ne les àrees respectives.

3.2.4. *La lingüística comparada*

Encara que no tant com en altres branques de la lingüística indoeuropea, la lingüística comparada també és útil en l'estudi de la lingüística romànica. De fet, la comparació entre les llengües romàniques ha estat fonamental per a aclarir les diferències del llatí vulgar respecte al llatí clàssic, com per exemple l'existència d'una evolució $\tilde{i} > e$ ($\tilde{P}\tilde{I}LU > \textit{pelo}$ it. i cast., $\tilde{p}\tilde{e}l$ cat., $\tilde{p}o\tilde{i}l$ fr.) similar a la de $\tilde{E} > e$ ($\tilde{T}\tilde{E}LA > \textit{tela}$ it. i cast., $\tilde{t}e\tilde{l}a$ cat., $\tilde{t}o\tilde{i}l$ fr.) i diferent de la de $\tilde{i} > i$ ($\tilde{F}\tilde{I}LU > \textit{filo}$ it., $\tilde{h}\tilde{i}l\tilde{o}$ cast., $\tilde{f}\tilde{i}l$ cat. i fr.).

* * *

De tot el que hem dit fins aquí, hom pot concloure'n fins a quin punt la gramàtica històrica ha d'imposar-se un treball interdisciplinari (amb la geografia lingüística, l'onomàstica, la lingüística comparada, la lingüística romànica, etc.), que dissortadament no s'ha practicat ni es practica prou. La tendència dels investigadors en diacronia a la tasca exclusivament individual no és gens positiva, perquè s'hi perd la visió àmplia de la realitat que és objecte d'estudi, i alhora és poc eficient, perquè sovint hom arriba a conclusions semblants o iguals separadament en cadascuna de les parcelles esmentades, a partir de recerques no coordinades, i es desaprofiten, per tant, recursos humans i materials.

3.3. Lexicografia històrica

A més de l'estudi de l'evolució de la llengua en els aspectes estrictament gramaticals, la lingüística diacrònica també ha d'ocupar-se de la lexicografia de caràcter històric, que estudia l'evolució semàntica dels mots des de l'ètim de partida fins a un estadi determinat. Massa freqüentment la lexicografia històrica s'ha interessat únicament per l'evolució externa dels mots, pels canvis al llarg del temps dels fonemes que els componen. S'ha preocupat poc de les variacions de significat a causa dels canvis socials, culturals, polítics, etc., que es produeixen en qualsevol col·lectiu i que condicionen òbviament el sentit de les paraules; de vegades, fins i tot llur mateixa existència, perquè alguns conceptes esdevenen obsolets i els signes lingüístics que s'hi refereixen deixen d'ésser útils.

Els investigadors que treballen en el camp de la lexicografia històrica haurien de dedicar més esforços a mirar d'esbrinar aquest tipus de variació semàntica lligada a la variació social; significa

un aprofundiment certament complex, però especialment productiu per al coneixement de la història lingüística del lèxic d'un territori.

Els diccionaris de caràcter històric i etimològic descriuen l'evolució de manera sistemàtica per a tots els mots de la llengua que hagin estat inclosos en el corpus de què parteixen, i hi recullen tota la informació obtinguda de cada mot.

A més d'aquesta mena d'obres de caràcter general, els estudis lingüístics particulars de textos concrets també solen aportar informació de caràcter lexicogràfic. D'aquests estudis particulars hem de tenir en compte en primer lloc els que tracten algun repertori lexical, els quals són dedicats íntegrament a l'activitat lexicogràfica històrica. Els estudis lingüístics de textos antics, a més de la descripció de caràcter gramatical, solen incloure, sovint en forma de glossaris, l'estudi dels mots que hi figuren i que aporten alguna informació interessant de caràcter estrictament lèxic.

3.4. L'estat actual de la qüestió en la recerca de gramàtica històrica

Abans de valorar la recerca efectuada en el camp de la lingüística diacrònica en general i més concretament en el camp de la gramàtica històrica catalana, entesa com la història interna de la llengua, i d'una altra disciplina afí, la lexicografia històrica, cal fer algunes consideracions prèvies.

a) En primer lloc, aquestes disciplines, llevat de quan hom hi aplica una perspectiva més externa en què predomina un component d'història social o sociolingüística, no han merescut gaire atenció ni en les universitats, ni en llurs departaments, ni en els organismes promotors de la recerca en les administracions, els quals han esmerçat els pocs recursos disponibles preferentment en les matèries de tipus sincrònic, teòric o descriptiu. És una mostra d'aquesta constatació el fet que els estudis diacrònics s'inclouin precisament dins el camp de la filologia i no pas en el de la lingüística, considerada aquesta en els organismes a què ens referim com a ciència «dura»; no gensmenys, la gramàtica històrica, com la lexicografia històrica, tenen com a finalitat o objectiu darrer l'estudi de la llengua per si mateixa, en l'aspecte evolutiu, i no pas la interpretació de textos, que és el significat més estès del mot *filologia*. A més, sovint la lingüística diacrònica ha estat considerada una supervivència de la lingüística tradicional, incloent-hi una connotació d'arcaisme i de falta de modernitat en aquest terme. Fins i tot fent la comparació amb les altres matèries de què s'ocupa aquest report (cap d'aquestes, per descomptat, prou considerada), la gramàtica i la lexicografia històriques són les que surten més mal parades, ja que la dialectologia, per l'interès per la variació, i la història social, perquè se centra en els punts de vista externs suaresmentats, gaudeixen d'un major prestigi.

b) Hem de tenir en compte per a la comprensió de l'estat descrit en el paràgraf anterior que, en canvi, la gramàtica històrica i la lexicografia històrica són unes disciplines que pertanyen estrictament al camp de la lingüística i que requereixen un gran esforç d'aprenentatge, una dedicació constant i uns coneixements previs també laboriosos d'adquirir, com són un bon domini del llatí vulgar, de la història de les altres llengües romàniques, és a dir, de la lingüística romànica general i de les altres famílies lingüístiques, indoeuropees o no, que hi han influït. A més la lexicografia històrica exigeix una erudició bastant difícil d'adquirir en programes d'ensenyament accelerat, com els habituals de les universitats.

3.5. Producció en el període 1990-1995

D'antuvi hem de dir que tot i les condicions poc estimulants per a la recerca que hem descrit, la producció és àmplia i valuosa. En aquest període precisament han aparegut aportacions que han significat un avenç notable en les matèries de què tractem.

Respecte de la relació adjunta de treballs, hem distingit els que pertanyen més específicament a la lexicografia històrica i els que s'inclouen en el camp més general de la gramàtica històrica.

Cal dir, a més, que aquesta relació s'ha fet sense tenir en compte cap límit territorial, per tal com és molt difícil de destriar la producció estricta del Principat de Catalunya de la de la resta del domini lingüístic català i fins i tot de la de l'estranger, elaborada per lingüistes molt competents i que té, doncs, un interès enorme.

En lexicografia històrica han estat publicats cinc llibres: un no vinculat a cap universitat; un, a la de Barcelona; un, a la de les Illes Balears; un, a la de Basilea (Suïssa), i un més, a la de Saskatchewan (Canadà). Set capítols de llibre: un no vinculat a cap universitat; tres, a la de Basilea (Suïssa); un, a la de Barcelona; un, a la de les Illes Balears, i un, a l'Institut d'Estudis Catalans. I cinc articles: dos no vinculats a cap universitat; dos més, a la de les Illes Balears, i un, a la de Basilea (Suïssa).

En gramàtica històrica han estat publicats deu llibres: un no vinculat a cap universitat; tres, a la de Barcelona; dos, a la de València; un, a la Rovira i Virgili de Tarragona; un, a l'Autònoma de Barcelona; un, a la de Saskatchewan (Canadà), i un altre, a la de Toronto (Canadà). Nou capítols de llibre: dos no vinculats a cap universitat; dos, a la Rovira i Virgili de Tarragona; dos, a la de Barcelona; un, a la de les Illes Balears; un, a la d'Alacant, i un més, a la de Kiel (Alemanya). I quatre articles: un no vinculat a cap universitat; un, a la de Lleida; un, a la de València, i un més, a la de Barcelona.

TAULA 22

Publicacions de lexicografia històrica: llibres

<i>Institucions</i>	<i>Llibres</i>
Altres	1
UB	1
UIB	1
U. de Basilea	1
U. de Saskatchewan	1
Total	5

TAULA 23

Publicacions de lexicografia històrica: capítols de llibre

<i>Institucions</i>	<i>Capítols de llibre</i>
Altres	1
U. de Basilea	3
UB	1

TAULA 23 (Continuació)
Publicacions de lexicografia històrica: capítols de llibre

<i>Institucions</i>	<i>Capítols de llibre</i>
UIB	1
IEC	1
Total	7

TAULA 24
Publicacions de lexicografia històrica: articles

<i>Institucions</i>	<i>Articles</i>
Altres	2
UIB	2
U. de Basilea	1
Total	5

TAULA 25
Publicacions de gramàtica històrica: llibres

<i>Institucions</i>	<i>Llibres</i>
Altres	1
UB	3
UV	2
URV	1
UAB	1
U. de Saskatchewan	1
U. de Toronto	1
Total	10

TAULA 26
Publicacions de gramàtica històrica: capítols de llibre

<i>Institucions</i>	<i>Capítols de llibre</i>
Altres	2
URV	2
UB	2
UIB	1

TAULA 26 (Continuació)
Publicacions de gramàtica històrica: capítols de llibre

<i>Institucions</i>	<i>Capítols de llibre</i>
UA	1
U. de Kiel	1
Total	9

TAULA 27
Publicacions de gramàtica històrica: articles

<i>Institucions</i>	<i>Articles</i>
Altres	1
UdL	1
UV	1
UB	1
Total	4

3.6. Valoració de la recerca universitària

Després de la descripció de l'estat de la qüestió que hem presentat anteriorment (veg. 3.4), no és difícil d'entendre que no hi hagi cap grup de recerca consolidat ni cap projecte subvencionat oficialment en les universitats catalanes. La investigació en aquest àmbit es limita a les tesis doctorals i de llicenciatura, per a la realització de les quals els autors poden haver tingut eventualment algun ajut de mínima rellevància.

Amb total respecte per la qualitat dels treballs de totes les universitats, podem afirmar que, pel que fa específicament a Catalunya, la de Barcelona és la que més producció aporta en lingüística diacrònica, tant en gramàtica històrica com en lexicografia històrica; la prova és no solament el nombre més elevat de publicacions en general els autors de les quals en són professors, sinó també la major dedicació en aquest camp científic pel que fa a l'elaboració de tesis de llicenciatura i tesis doctorals.

Així en el període que abraça del 1990 al 1995, en aquestes matèries, a la Universitat de Barcelona s'han llegit dues tesis doctorals i tres de llicenciatura; a la d'Alacant, una de llicenciatura i una doctoral; a la Universitat de les Illes Balears, també una de llicenciatura i una doctoral; a la Universitat Autònoma de Barcelona, una tesi doctoral. Fora del Principat, la Universitat de València destaca amb sis tesis doctorals i una de llicenciatura.

Com que la selecció ha estat feta a partir dels títols dels treballs de recerca, no és fàcil de deduir si inclouen o no l'estudi de la lexicografia a més del de la gramàtica històrica. Per això n'ofereim una quantificació conjunta. És pertinent que remarquem aquí que els programes de doctorat de les universitats no estimulen gaire la dedicació a la recerca en lingüística històrica, perquè hi predominen els interessos per la sincronia.

TAULA 28
Tesis doctorals

<i>Universitats</i>	<i>Tesis doctorals</i>
UV	6
UB	2
UA	1
UAB	1
UIB	1
Total	11

TAULA 29
Tesis de llicenciatura

<i>Universitats</i>	<i>Tesis de llicenciatura</i>
UB	3
UA	1
UIB	1
UV	1
Total	6

3.7. Valoració relativa de quantitat i qualitat

Respecte a la quantitat, cal tenir en compte prèviament que per la gran especialització i dedicació que exigeixen i pel fet de no haver estat gens afavorides en els centres de planificació de la política acadèmica i de recerca hi ha molt pocs investigadors.

Malgrat aquestes limitacions, la producció sol ésser, i ho és en aquest període, d'una gran qualitat, sorgida de la vocació i de l'afany personals de treball.

Entre 1990 i 1995 han aparegut obres fonamentals, que han comportat un progrés considerable en aquests camps, on han destacat investigadors del Canadà i dels Estats Units d'Amèrica en la gramàtica històrica, i també del Canadà en lexicologia històrica.

Els treballs que han aparegut als Països Catalans demostren igualment una alta preparació de llurs autors. Cal que hom consideri que, en gramàtica i en lexicografia històriques, igual que en altres àmbits científics, la producció d'un sol article reclama un temps relativament llarg; és habitual que recerques que ocupen fins a dos o tres anys donin resultats que es poden escriure en uns pocs folis. Són matèries en què la investigació requereix anàlisis molt minucioses que no avancen sinó lentament. No és possible, doncs, esperar-hi una copiosa producció, des del punt de vista quantitatiu.

3.8. Línies principals de recerca

Respecte a la gramàtica històrica, l'activitat més important s'ha dut a terme en el coneixement de la fonètica i la fonologia, i de la morfologia i la morfosintaxi de l'oració. Respecte a la lexicografia històrica, després de l'aparició d'una gran obra de conjunt i de síntesi com és el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines (el darrer volum del qual, el IX, *V-Zum*, va aparèixer el 1991), les obres que s'inclouen en aquest període són sobretot estudis concrets de mots o de vocabulari específic d'una obra o d'un període concrets.

Si fins fa molt pocs anys, determinats prejudicis científics impedièren que els investigadors es moguessin de l'anàlisi exclusiva de les obres literàries, darrerament hom ha pres consciència de la importància que tenen per al coneixement global de la llengua els textos de registre més informal, poc culte, col·loquial.

En un altre sentit, sempre però relacionat amb la idea que la literatura dels grans moments d'apogeu de la història lingüística d'un idioma és el que ens en dóna la idea justa, hom s'havia centrat sobretot en l'estudi del català dels orígens fins al segle XV; és a dir, a partir de l'inici de la seva decadència teníem molt poques aportacions.

Gràcies a la consideració remarcada sobretot per la sociolingüística que una llengua és un sistema que ha de servir i que serveix per a tots els registres i que interessa tant pels seus moments de puixança com pels de crisi, els estudis de lingüística diacrònica s'han obert de manera francament notable a aspectes i a períodes històrics desatesos i, en canvi, d'un interès de primer ordre.

3.9. Grups de recerca en departaments universitaris

No hi ha grups de recerca ni equips establerts que gaudeixin com a tals d'algun ajut, almenys a Catalunya i en el període que considerem.

Generalment es treballa individualment. A Catalunya no hi ha, des de fa molts anys, una tradició de treball en equip, en general en cap àmbit del coneixement. S'ha tendit i encara es tendeix a una formació universitària en què no s'educa per a la tasca en grups d'investigació. A aquesta tradició, cal afegir-li l'èmfasi que es posa arreu en la necessitat social d'una competitivitat ferotge; amb la qual cosa s'incentiva encara més l'individualisme poc o gens cooperador.

I en el cas de les disciplines de què tractem, els poquíssims al·licients que ofereixen l'Administració, les mateixes universitats i els departaments no animen pas al plantejament de projectes en equip ni els fan fàcils. Cadascú mira d'espavilar-se com pot pel seu compte.

Aquest és un altre aspecte negatiu quant a l'eficàcia i l'eficiència en les tasques investigadores, que caldria corregir des de les altes instàncies. Havent-se socialitzat molt sensiblement l'alta formació amb l'accés a la universitat, és paradoxal que no s'estimuli el treball en equip.

3.10. Buits i dèficits

En el camp de la gramàtica històrica hi ha almenys dos aspectes deficitaris clars. En primer lloc, la manca d'obres de síntesi que apleguin i ordenin el resultat de les recerques diverses en els

darrers anys. Com que es tracta d'una tasca especialment laboriosa, s'hauria de poder comptar amb els recursos materials per a possibilitar la feina. Prèviament s'hauria d'elaborar un projecte amb participació interdisciplinària (dialectologia, història lingüística, sociolingüística, etc.) que preveïés els objectius precisos que cal assolir i el mètode de treball per a arribar-hi, tot calculant el temps i els costos reals.

Un altre terreny deficitari és el de la recerca en la sintaxi històrica, molt poc conreada en el darrer decenni; en aquest sentit el primer requisit és la formació d'especialistes, i per això cal que la sintaxi històrica sigui molt més present en els plans universitaris d'ensenyament. Tradicionalment en la matèria de gramàtica històrica s'estudia sobretot la fonètica i la morfologia; molt poc, el lèxic, i gairebé gens, la sintaxi. A part que la manca de treballs en aquest àmbit és també deguda a les dificultats intrínseques que comporta, els pocs crèdits que s'imparteixen de l'assignatura impedeixen d'anar gaire més enllà de l'aprofundiment en la fonètica històrica. De manera que s'està perpetuant una carència alarmant d'investigadors preparats per abordar històricament la sintaxi del català.

D'acord amb el que dèiem a l'apartat 3.8, encara és insuficient la dedicació a la recerca dels períodes de la decadència de la llengua catalana: del XVI al XIX, malgrat que sortosament cada vegada hi ha més aportacions que cobreixen aquest dèficit. Això no obstant, seria bo incentivar específicament treballs d'investigació d'aquests segles.

També hi dèiem que la documentació sobre la qual hom treballa ha deixat progressivament d'ésser exclusivament de registre culte. Nogensmenys, a causa de la persistència durant molts anys en aquesta visió limitada de la realitat historicocultural, convindria un suport especial per empènyer l'avenç en l'endarreriment en el buidatge i l'estudi de textos de nivell no formal o poc formal.

3.11. Grau d'interdisciplinarietat

Hi ha dos aspectes en la investigació que, al nostre entendre, són indestriables: el treball en equip i la interdisciplinarietat, perquè aquesta implica la interrelació entre investigadors d'especialitats diferents. Essent així que, com hem explicat, no hi ha una tradició de creació de grups de recerca, difícilment podem esperar que s'investigui des d'una perspectiva prou interdisciplinària. Mentre es parla tant de mundialització, de globalització, de visions generals dels problemes, continuem, contradictòriament, massa obsedits en les pròpies parcelles de treball.

Seria injust, emperò, no destacar que en els últims anys s'ha millorat sensiblement en el grau d'interdisciplinarietat; basta comprovar la quantitat de treballs de lingüística històrica que entren en aspectes ben diferents de la realitat diacrònica dels idiomes. També en aquest sentit la sociolingüística ha sabut donar una empenta decisiva en la consideració completa dels fenòmens lingüístics. S'han fet i continuen fent-se esforços notables especialment per combinar la història social amb la història interna de les llengües i els territoris d'on són pròpies; també s'ha sabut aprofitar de manera particular la importància de la variació de tota mena en la història lingüística per aplicar en el seu estudi aspectes de dialectologia diatòpica, diastràtica i diafàsica; la recuperació de la cultura popular tradicional, l'etnologia, l'antropologia, igualment han servit per poder explicar i aprofundir en la comprensió de la idiosincràsia dels pobles i dels individus, i dels canvis lents i sobtats que es produeixen al llarg de la història. No cal dir que les noves tecnologies in-

formàtiques creuen transversalment tots el àmbits de la lingüística diacrònica: la majoria de treballs manifesten explícitament fins a quin punt ha estat decisiu poder aplicar programes informàtics que permeten afrontar tasques que altrament o serien impossibles de realitzar o demanarien un temps excessiu.

Però tot plegat encara no és suficient. I l'Administració cal que incentivi molt més la interdisciplinarietat, que permet la visió correcta de la realitat, la qual sempre ha estat rica i plural.

No podem excloure que una política que l'afavoreixi suposa una transparència en el repartiment de recursos materials i humans que potser no sempre es vol assumir; de vegades simplement per no trobar-se amb els inevitables —i sovint justos— greuges comparatius. Convé, tanmateix, que s'afrontin els problemes, encara que comportin lògiques dificultats, que procedeixen d'unes determinades inèrcies no fàcils d'abandonar.

3.12. Grau de compromís de les universitats i de la recerca

Al llarg del que hem anat exposant en els diversos punts anteriors, hem tingut ocasió de reiterar la lamentable marginació que pateix la lingüística diacrònica en general i més concretament la gramàtica i la lexicografia històriques. No són especialitats que puguin esperar gaire de l'empresa privada; per tant, solament l'Administració pública, a través d'una política per a la recerca racional que sàpiga respectar tots els àmbits del coneixement, pot resoldre els problemes greus a què ens hem referit. Pensem que l'Administració té el deure de tractar de manera especial les parcel·les del saber que, no tenint una repercussió immediata amb resultats pràctics i tangibles per a la vida quotidiana dels ciutadans, difícilment poden ésser reivindicades per la societat civil. Nogensmenys, si es deixen de banda es perd irremissiblement un patrimoni cultural que en el nostre cas és particularment transcendent, fins i tot per a la subsistència del petit país que formem.

De la gravetat de la poca atenció que mereixen aquestes disciplines, n'és una prova altament eloqüent el fet que, d'una banda, comptem amb investigadors de primer ordre, reconeguts internacionalment, i, en canvi, de l'altra, no ens consta que hi hagi ni un sol grup d'investigació a Catalunya que compti amb un substancial suport material institucional.

3.13. Recomanacions

Remetem al punt 3.10. Convindria que s'estimulés la recerca i prèviament la formació de personal especialitzat a fi que l'ensenyament d'aquestes matèries, particularment de la gramàtica històrica, fos de qualitat a totes les universitats.

Però aquest estímul s'ha d'adaptar a les necessitats reals i a les característiques d'estudi d'aquestes disciplines, és a dir, que no seria efectiu d'establir de manera apriorística condicions i requisits calcats d'altres camps que no s'hi adiguin.

Cal, doncs, en primer lloc, reconsiderar la presència de la gramàtica històrica o de la història del sistema lingüístic català en els plans d'estudi, de manera que siguin racionalment adequats per a una sòlida preparació d'especialistes; no solament pel que fa al nombre de crèdits, sinó també pensant el moment en què és convenient que aquests es cursin, des d'una perspectiva interdisci-

plinària: abans, durant o després d'altres matèries; i tenint en compte que l'objectiu final principal de l'ensenyament a les universitats de la gramàtica i de la lexicografia històriques és la formació de grans experts.

En aquesta línia, convé, per exemple, un suport particular als cursos de doctorat, un ajut als doctorands i la facilitació de la publicació de les tesis. En el benentès que d'antuvi, pel que fa al finançament de la investigació, aquestes matèries han de tenir la mateixa importància que qualssevol altres que comptin també amb el mateix nombre d'investigadors consolidats i de gran qualitat.

4. Onomàstica

4.1. Estat de la qüestió

L'onomàstica, que és la part de la lingüística que estudia els noms propis en tots els seus aspectes, generalment es divideix en dues branques principals: l'antroponímia, és a dir, l'estudi dels noms propis que denominen les persones (prenoms, cognoms, malnoms, etc.); i la toponímia, corresponent a l'estudi dels noms propis de lloc o, en sentit més ampli, dels noms geogràfics, físics (hidrònims, orònims, etc.) o humans (coronònims, tesalònims o topònims en sentit estricto).

Es tracta d'una branca que té un interès científic molt gran: lingüístic (principalment en el camp de l'etimologia); social (per la seva referència a persones i llocs) i fins estètic (puix que la toponímia tradicional posseeix unes qualitats per les quals ha estat considerada «poesia fòssil»).

Tanmateix, l'onomàstica catalana, en tots els seus aspectes, és una matèria pràcticament exclosa dels plans d'estudi universitaris, almenys en el període que tractem. No és estrany, doncs, que excepte alguns projectes que gaudeixen del favor del gran prestigi dels seus directors, com és el cas de l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines i col·laboradors, del projecte *Patronymia Romanica* (PatRom), l'equip català del qual és dirigit per Antoni M. Badia i Margarit, i del *Repertoire-Atlas patronymique des Pyrénées-Orientales au XIXe siècle* (RAPPO, 1) del professor Jordi J. Costa de la Universitat de Perpinyà, no hi ha hagut gaires recursos per a la recerca en aquest camp provinents de les institucions públiques i universitàries.

Amb tot, l'onomàstica en general, ultra els projectes esmentats, ha tingut un bon desenvolupament en aquest període, generalment en àmbits extrauniversitaris. Ocasionalment hi ha hagut alguna tesi de llicenciatura o de doctorat dedicada a aquesta especialitat inclosa en algun programa de les matèries pròpies de la lingüística diacrònica o de dialectologia, o de geografia, atesa la relació de la toponímia amb aquesta ciència.

Fora del context universitari hi ha dues institucions que han donat suport a la recerca i a la publicació en aquest camp: la Societat d'Onomàstica i l'Institut d'Estudis Catalans.

4.1.1. Societat d'Onomàstica

Societat reconeguda civilment, sense ànim de lucre, que té per finalitat la recerca i la difusió de l'onomàstica en tot l'àmbit de parla catalana. Els recursos de què disposa són bàsicament les quotes dels socis.

Les seves activitats són nombroses malgrat la manca d'infraestructura material i li han donat un bon prestigi entre els estudiosos. Es basen en aquests tres aspectes:

a) La publicació del *Butlletí Interior*, que recull treballs, informació diversa, recensions i notícies d'obres de caràcter onomàstic, i informació interna de la Societat.

En el període que tractem se n'han publicat els números següents:

— Any 1990: XXXIX (abril), XL (juny), XLI (setembre), XLII (desembre)

— Any 1991: XLIII (gener), XLIV (març), XLV (juny), XLVI (setembre), XLVII (desembre)

- Any 1992: XLVIII (gener), XLIX (març), L-LI (juliol-desembre)
- Any 1993: LII (març), LIII (juny), LIV-LV (setembre-desembre)
- Any 1994: LVI (març), LVII (juny), LVIII (setembre), LIX (desembre)
- Any 1995: LX (març), LXI (juny), LXII (setembre), LXIII (desembre).

TAULA 30
Butlletí Interior

<i>Número</i>	<i>Mes</i>	<i>Any</i>
XXXIX	abril	1990
XL	juny	
XLI	setembre	
XLII	desembre	
XLIII	gener	1991
XLIV	març	
XLV	juny	
XLVI	setembre	
XLVII	desembre	1992
XLVIII	gener	
XLIX	març	
L-LI	juliol-desembre	1993
LII	març	
LIII	juny	
LIV-LV	setembre-desembre	1994
LVI	març	
LVII	juny	
LVIII	setembre	
LIX	desembre	1995
LX	març	
LXI	juny	
LXII	setembre	
LXIII	desembre	
Total: 25		

b) Organització de col·loquis onomàstics, que comprenen ponències i comunicacions. Aquests col·loquis, que es fan en localitats distintes dins dels Països Catalans, se solen portar a terme en col·laboració amb alguna entitat local de caràcter cultural i amb el suport econòmic d'aquestes entitats o de les institucions locals, no solament pel que fa a l'organització dels actes sinó també per a la publicació dels materials, sovint amb caràcter de coedició, que per part de la So-

cietat d'Onomàstica s'inclouen dins l'esmentat *Butlletí Interior*. En el període que considerem s'han organitzat els col·loquis següents, tots els materials dels quals han estat publicats:

- Any 1990: XV Col·loqui, Reus
- Any 1991: XVI Col·loqui, Castelló de la Plana
- Any 1992: XVII Col·loqui, Barcelona
- Any 1993: XVIII Col·loqui, Girona
- Any 1994: XIX Col·loqui, Fraga
- Any 1995 (febrer): XX Col·loqui, Perpinyà
- Any 1995 (octubre): XXI Col·loqui, Ontinyent (la Vall d'Albaida).

TAULA 31
Col·loquis

<i>Número</i>	<i>Localitat</i>	<i>Any</i>
XV	Reus	1990
XVI	Castelló de la Plana	1991
XVII	Barcelona	1992
XVIII	Girona	1993
XIX	Fraga	1994
XX	Perpinyà	1995
XXI	Ontinyent (la Vall d'Albaida)	
Total: 7		

c) Publicació de llibres en coedició amb l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Durant el període de què tractem se n'han publicat tres.

4.1.2. *Institut d'Estudis Catalans*

L'Institut d'Estudis Catalans a través de l'Oficina d'Onomàstica, creada per a exercir en aquest camp les competències que respecte de la normativa lingüística té encomanades, també ha contribuït al desenvolupament de la recerca i de la publicació d'obres de caràcter onomàstic. En aquest sentit ha col·laborat amb les institucions oficials, locals i del Govern de la Generalitat, particularment amb el Departament de Política Territorial i Obres Públiques per a la millora de la retolació viària de caràcter toponímic en les carreteres del Principat de Catalunya.

Però, a més d'aquesta actuació de caràcter preceptiu, l'Oficina d'Onomàstica ha impulsat la investigació i la publicació dels seus resultats, concretada en reculls toponímics.

* * *

També cal tenir en compte la tasca que necessàriament han de dur a terme els organismes dedicats a la producció cartogràfica, tant els de caràcter local com els d'àmbit territorial, entre els quals volem destacar l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

Per últim, en aquest apartat hem d'assenyalar que altres institucions oficials o privades dedicades al foment de la cultura han contribuït a la publicació de treballs de recerca toponímica. En el període que considerem ha estat important l'ajut a la publicació de l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV de la Diputació de Tarragona (lamentablement i inexplicablement desaparegut fa pocs anys) i del Centre d'Estudis Comarcals Josep Iglésias de Reus.

4.2. *Onomasticon Cataloniae*

Justament entre 1990 i 1995 es va reprendre la publicació de l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines; concretament es van publicar els volums II, *A-Be* (1994), III, *Bi-C* (1995), IV, *D-J* (1995), dedicats a l'etimologia dels topònims del domini lingüístic català. Es tracta d'una obra llargament anunciada i esperada. És, sens dubte, l'aportació més important a l'onomàstica catalana d'aquest període.

4.3. El projecte PatRom

El projecte PatRom té com a objectiu l'elaboració d'un diccionari històric dels cognoms romànics. Ha estat concebut pel professor Dieter Kremer, de la Universitat de Trèveris (Alemanya), que disposa des de l'inici del projecte, el 1987, d'una xarxa de centres i de col·laboradors en els diversos dominis lingüístics romànics. El centre català és dirigit des del començament per Antoni M. Badia i Margarit; les tasques d'aquest centre han estat incorporades per l'IEC com un dels seus programes de recerca. Però a més de la seu a Barcelona, en els locals de l'IEC, té diverses subseus: Mallorca i València, i compta amb la col·laboració d'investigadors rossellonesos i també de l'Institut d'Estudis Andorrans.

El centre català del PatRom, ultra impulsar la publicació d'un projecte iniciat anteriorment (el *Repertori d'antropònims catalans (RAC), I*), ha procedit a la recollida de documentació històrica antroponímica des de l'edat mitjana i al tractament informàtic d'aquesta documentació.

Els fruits d'aquest gran projecte no poden ésser immediats i no es reflecteixen, doncs, en el període estudiat fora de les mostres programades en les reunions periòdiques que es fan per tal de perfilar l'elaboració del diccionari conjunt romànic i el particular de cada domini lingüístic.

4.4. Producció en el període 1990-1995

Quant a les publicacions en l'àmbit de l'onomàstica es fan paleses dues realitats de manera molt evident: en primer lloc, l'activitat remarcable en la investigació: trenta-sis, entre els llibres, els capítols de llibre i els articles; i, en segon lloc, la gran quantitat no vinculada a cap universitat, és a dir, produïda per investigadors molt qualificats, però que no estan connectats directament i professionalment amb el món de la recerca: vint-i-cinc, de les trenta-sis publicacions, és a dir, el

69,4 % del total. Considerades ambdues, no és gens difícil de concloure que hi ha una dedicació específica en onomàstica que, tanmateix, no té cap ressò a les universitats; hi ha un divorci injustificable entre el bon estat de la recerca en el terreny de l'onomàstica, fins i tot la necessitat premerptòria dels seus resultats per a aplicar-los a la realitat (retolació, nomenclàtors toponímics i antroponímics, etc.), i el món universitari, que hauria d'acollir i fer créixer aquesta investigació.

Pel que fa als llibres, dels vint publicats en el període de 1990-1995, tretze no estan vinculats a cap universitat; tres estan vinculats a la de Barcelona; tres, a la de Chicago (EUA); i un, a la de Lleida. Quant als capítols de llibre, dels catorze publicats, deu no estan vinculats a cap universitat; tres estan vinculats a la de Vanderbilt (EUA); i un, a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. I respecte als articles, els dos que s'han publicat no estan vinculats a cap universitat.

TAULA 32
Publicacions d'onomàstica: llibres

<i>Institucions</i>	<i>Llibres</i>
Altres	13
UB	3
U. de Chicago	3
UdL	1
Total	20

TAULA 33
Publicacions d'onomàstica: capítols de llibre

<i>Institucions</i>	<i>Capítols de llibre</i>
Altres	10
U. de Vanderbilt	3
URV	1
Total	14

TAULA 34
Publicacions d'onomàstica: articles

<i>Institucions</i>	<i>Articles</i>
Altres	2
Total	2

Precisament l'allunyament inexplicable d'aquesta matèria dels plans d'estudi universitaris explica que solament puguem fer esment d'una sola tesi doctoral, llegida a la Universitat de Barcelona.

TAULA 35
Onomàstica: tesis doctorals

<i>Institucions</i>	<i>Tesis doctorals</i>
UB	1
Total	1

4.5. Valoració relativa de quantitat i qualitat

Hem vist que quantitativament la producció científica en onomàstica és notablement considerable, malgrat la poca atenció que ha merescut i que mereix als responsables de la política d'investigació. Cal afegir que la qualitat dels treballs aquí ressenyats és molt alta i que té poc a veure amb una onomàstica tradicional amateur que era exempta de mètode i que es preocupava excessivament per l'etimologia popular. Avui l'onomàstica se serveix d'una metodologia que està d'acord amb els principals avenços en la ciència general del llenguatge, i s'hi aplica el mateix rigor i esperit crític. Basta comprovar la preparació que, molt més enllà de la simple erudició, exigeixen les tasques investigadores aplicades al PatRom i a l'edició de l'*Onomasticon Cataloniae*.

4.6. Línies principals de recerca

En el camp de la toponímia, la línia principal de recerca és la que marca l'*Onomasticon Cataloniae*.

En el camp de l'antroponímia, és la desenvolupada en el projecte PatRom, el resultat dels treballs del qual es produirà en tot cas en un període posterior al que ara ens ocupa.

4.7. Grups de recerca en departaments universitaris

Excepte els dedicats al projecte PatRom, que en aquest període era vinculat al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, i al RAPPO, 1, de la Universitat de Perpinyà (veg. 4.1), els altres grups de recerca, tant el que es creà a l'entorn de l'*Onomasticon Cataloniae*, com el que dirigí l'estudiós Ramon Amigó, no estan vinculats a cap departament universitari. En aquest àmbit només s'ha elaborat ocasionalment alguna tesi de llicenciatura o de doctorat, de caràcter individual i sense gaire connexió amb els programes ordinaris departamentals.

4.8. Buits i dèficits

En aquest capítol hem de reiterar que la insuficiència més important és la manca de dedicació de quasi totes les universitats de l'àmbit català (excepte la de Perpinyà) tant pel que fa a la docència com a la recerca.

Repetim també que no té cap sentit que l'onomàstica no hagi entrat de ple a les universitats i que no hi sigui una matèria important d'estudi i investigació. És del tot urgent que se li obrin les portes, ja que en el món actual no és concebible ni la dedicació a la recerca fora del terreny universitari, ni fer-la en qualitat solament d'amateurs dels qui hi treballen voluntaristament. Hi ha, doncs, una amenaça real que aquesta parcel·la de la ciència del llenguatge desaparegui de Catalunya si no se'n planifica la introducció en els departaments, en els plans d'estudi, en els programes de doctorat, etc.

4.9. Grau d'interdisciplinarietat

Tot i que l'onomàstica és una ciència de caràcter bàsicament lingüístic, la toponímia té una relació especial amb la geografia, tant en el vessant descriptiu general com en la seva aplicació cartogràfica.

No parlem solament d'una relació òbvia entre ambdues matèries, sinó d'un contacte estret existent entre els investigadors respectius.

4.10. Grau de compromís de les universitats i de la recerca

Excepte en els projectes esmentats: PatRom (vinculat a la Universitat de Barcelona) i RAPPO, 1 (vinculat a la Universitat de Perpinyà), impulsats per lingüistes vocacionals, cap universitat durant el període que considerem no ha inclòs l'onomàstica com a assignatura específica.

Aquest panorama ha de canviar radicalment. En aquest sentit hem de dir que l'onomàstica, ultra el seu valor com a font d'informació etimològica per als estudis de lingüística diacrònica, té un reflex sincrònic i un interès social creixents de caràcter aplicat, tant pel que fa a la normalització i normativització lingüística de l'antroponímia (noms i cognoms personals) d'acord amb les possibilitats que presenta la legislació actual del registre civil, com també en la toponímia (retolació viària, cartografia, nomenclàtors) d'acord amb les noves necessitats urbanístiques i socials en general.

4.11. Recomanacions

Només quan hi hagi la possibilitat de rebre una bona preparació en onomàstica podran sorgir nous investigadors que impulsin la recerca de manera regular.

La formació de caràcter onomàstic ha de tenir un abast ampli i ha d'estar relacionat sempre amb la lingüística general, fins i tot pel que fa a l'estudi etimològic. També ha de comprendre la tècnica de l'aplicació que hem assenyalat.

És convenient que les universitats assumeixin i potenciïn l'activitat dels grups d'estudiosos que han esmerçat els seus esforços fora de la universitat; i que n'integrin el màxim nombre d'investigadors que n'han hagut de restar fora.